

॥ त्रिलोकीचे राजे ॥

प.पू.श्री बापुराव महाराज खातखेडकर

व

प.पू.श्री मायबाई महाराज खातखेडकर

यांचे समग्र जीवन दर्शन

भाग – १९

-: लेखक :-

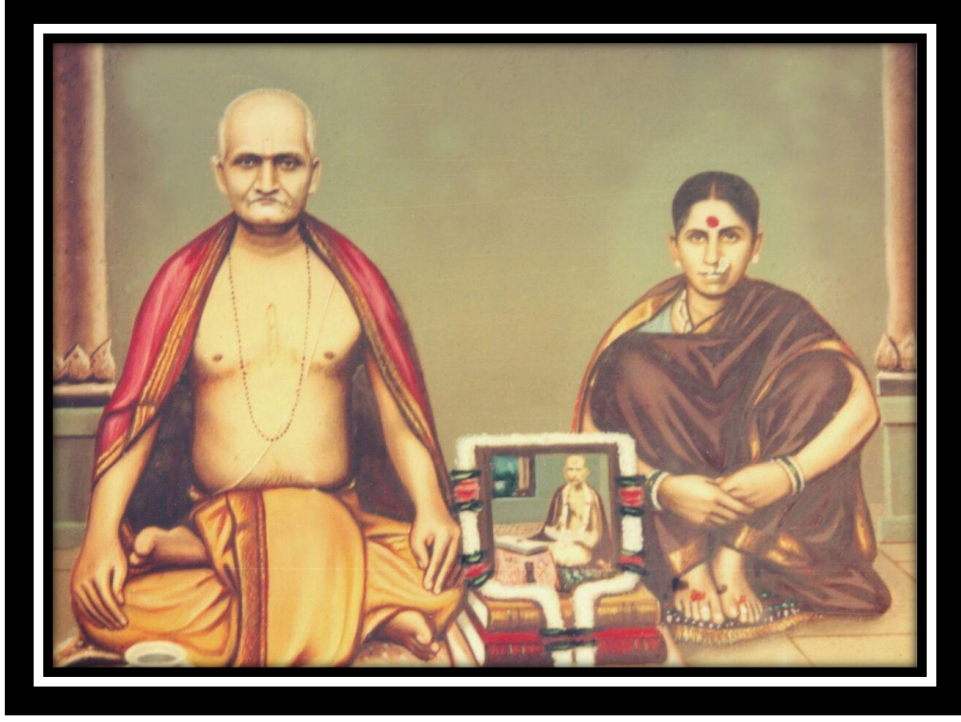
सुधीर अच्युतराव भालेकर, पुणे

-: प्रकाशक :-

मधुकर कृष्णराव खातखेडकर

एन १५, रेशिमबाग,

नागपूर

उदयपुर यात्रा

पू.बापुराव महाराज, पू.मायबाई व पू.नाना महाराज या संतत्रयींची भेट

१९६२ साली माझी ९वीची परीक्षा झाली. त्यावेळी उदयपुरला राजस्थान विद्यापीठात भूगर्भशास्त्र विभाग प्रमुख म्हणून माझे मावशे डॉ.के.प्र. उर्फ आप्याजी रोडे कार्यरत होते. ते अंतर्राष्ट्रीय प्रख्यात भूवैज्ञानिक असून धार्मिक होते. छिंदवाडा (म.प्र.) चे रोडे शास्त्री यांचा श्री बाळ गंगाधर टिळकांशी संबंध होता (इतपत की ते टिळक पंचांग वापरु लागले होते). श्री आप्याजी रोडे हे रोडे शास्त्रींचे चिरंजीव होते. (श्री आप्याजी रोडे यांना संपूर्ण भगवद् गीता तोंडपाठ होती. संध्या स्तोत्र पठन व गीता पठन रोज करायचे). त्यावेळी सौ. आक्कामावशी कमी शिकलेली धार्मिक, भोळी, सर्वावर प्रेम करणारी व आदरातिथ्य करणारी होती. साधु-संत, मित्र-परिवार, आप्याजींचे सहकारी व महाराष्ट्र मंडळाच्या लोकांची घरी सतत ये-जा असे. माझा मोठा भाऊ अनिल यांस १९५५ साली तो ५वीत असतांना त्यांच्या मुलीच्या म्हणजे दुर्गाताईच्या (आता नाव सौ. दुर्गा अनिरुद्ध देशपांडे) सोबतीसाठी उदयपुरला शिकायला नेले. दुर्गाताई

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

अनिलभाई पेक्षा दोन वर्षाने मोठी होती. दर उन्हाळ्यात ते नागपूर, छिंदवाडा व कान्हीवाडा येथे येत असत.

श्री आप्याजीकडे पू. नाना महाराज तराणेकर, पू. रंगावधूत महाराज व पू. गोळवलकर गुरुजी उदयपुरला येत असत. सद्भक्तांकडे संतमंडळी सत्संगासाठी आणि त्याच्या कल्याणासाठी येत असतात. पू. नाना महाराज त्यांच्या उदयपुरच्या शिष्य मंडळीकडे वर्षातून १-२ वेळा येत असत. त्यांची प्रमुख शिष्य मंडळी अशी होती -

रेल्वेमधे काम करणारीच ही मंडळी होती. त्यांत श्री देवकाका व सौ. काकू, श्री सुभेदार काका व सौ. नन्ही काकू व त्यांची मुले अरविंद, सुधाकर, शशिकांत, प्रमोद, विकास व मंदा, श्री जानवे काका सौ. काकू व त्यांची मुले अनिल, सुनील, विलास व विकास, गोरे काका व सौ. काकू व त्यांची मुले अशोक व मुकुंद, शिवाय इतर मंडळी जी रेल्वेत काम करत नव्हती त्यात श्री आठल्ये काका व सौ. सुमनताई काकू व त्यांची मुले, अधिकारी काका काकू. या लोकांना पू. नाना महाराजांकडून परमार्थाचे मार्गदर्शन व भजनाचा आनंद मिळत होता. आई-बाबांमुळे मावशी व आप्याजींचा संबंध पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईंशी आला. माझी मावशी या संतद्वयीबद्दल उदयपुरच्या भक्तमंडळीला नेहमी सांगत असे. तर पू. नाना महाराजांबद्दल आम्हा लोकांना श्रेष्ठ संत आहेत म्हणून सांगत असे.

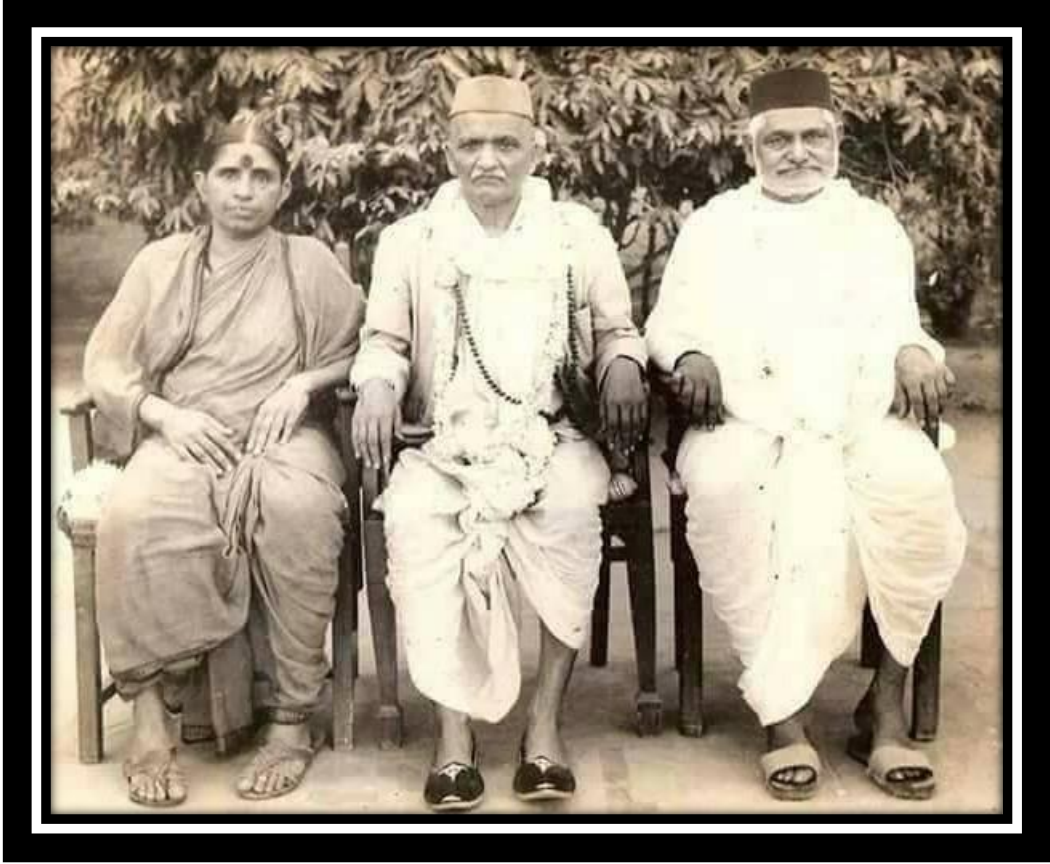
पू. नाना महाराज, पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई महाराज यांची स्थूलरूपात भेट नागपूर किंवा इंदूरला न होता ती भेट उदयपुरला झाली. ही घटना आपल्याला अनाकलनीय आहे, गूढ आहे असे दिसते. सूक्ष्मात ते भेटत होते अशा काही घटना घडल्या त्या पुढे येतीलच. मला यातून असे वाटते की आम्हा दोघा भावांच्या मुंजीला या तीन संतांनी ठरवून एकत्र हजर राहून भालेकर आणि रोडे कुटुंबीयांना आशीर्वाद द्यावे आणि पू. नानामहाराज आणि पू. बापुराव महाराज यांच्या काही भक्तांना एकत्र आणून भक्तांमध्ये प्रेम संबंध निर्माण व्हावा, तसेच श्रेष्ठ संतांचे दर्शन भक्तांना व्हावे, दीर्घ संत सहवास घडावा, हा हेतू असावा. दिसायला जरी हा संत भेटीचा द्राविडी प्राणायाम दिसत असला तरी पुढे पू. नाना महाराज यांचे आगमन नागपूरला होऊन त्यांचे संत कार्य विस्तारायचे होते. असे दिसते.

माझी मावशी ती कै. आक्का मावशी रोडे ,रा. उदयपूर हिने दर दशमी, एकादशी आणि द्वादशीला श्री गजानन विजय ग्रंथाचे पारायण सुरु केले. २१ पारायणाचा संकल्प केला. शेवटचे पारायण मे १९६२ मध्ये येणार होते आणि या पारायणाला पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाई महाराज हे मेहूण असावे ही तिची इच्छा होती. सद्गुरु, संत आणि भगवंत भक्तांच्या शुद्ध इच्छेला पूर्ण करतात. ही घटना मूर्तरूपात येताना पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाईंच्या (मेहूण) पंगतीत पू. नाना महाराजांचे पान देखील लाभले हे ती. आक्का मावशीचे परम भाग्य.

या संतत्रयींच्या भेटी संबंधी माझा भाऊ डॉ. अनिल भालेकर (हा आक्का मावशीकडे राहत होता) यांनी तो घटनाक्रम लिहिला आहे. तो प्रथम पाहूया..

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

प.पू.मायबाई महाराज, प.पू.बापुराव महाराज व प.पू.नाना महाराज
(उदयपुरला संतत्रयींच्या प्रथम भेट वेळी)

॥श्री॥

॥ प. पू. श्री नाना महाराज समर्थ॥

प. पू. श्री बापुराव महाराज खातखेडकर व

प. पू. श्री नाना महाराज तराणेकर यांची

उदयपुर मुक्कामी प्रथम भेट.

या पर्वणीच्या पन्नासाव्या वर्षानिमित्त एक उजळणी

संतद्वयींची प्रथम भेट सोमवार दि. २१ मे १९६२ला उदयपुरला प्रोफेसर रोडे यांच्या घरी झाली. सौ. देव काकू उदयपुरला असे पर्यंत प. पू. श्री नाना महाराज तराणेकर दरवर्षी रामनवमी व हनुमानजयंती उत्सवानिमित्त उदयपुरला मुक्कामाला असायचे. १९६२ साली रामनवमी शुक्रवार दि. १३ एप्रिल रोजी व हनुमानजयंती गुरुवार दि. १९ एप्रिल रोजी होती. म्हणून १९६२च्या मार्च-एप्रिल महिन्यांत प. पू. श्री

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

नाना महाराज तराणेकर (मी त्यांचा अनुग्रहीत आहे) श्री बाळ देशपांडे सोबत उदयपुरला मुक्कामास होते. सुरवातीला श्री बाळ देशपांडे प. पू. श्री नानां सोबत २४ तास असायचे आणि ते प. पू. श्री नानांच्या सेवेत बाहेर गावी देखील सोबत असायचे. तेव्हां १९ एप्रिलची हनुमानजयंती करून २७ एप्रिलला ते दोघेही इंदूरला रेल्वेने गेले. सर्व भक्तमंडळी त्यांना स्टेशनावर सोडायला गेली होती. तिथे ती. आप्पाजी रोडे (डॉ. के. प्र. रोडे) यांनी प. पू. श्री नाना महाराजांना विचारले की आपण आता परत उदयपुरला केव्हां येणार? त्यावर गाडी सुटताना नाना म्हणाले - तुमच्या कडे मुंजीला येऊ. हे ऐकून ती. आप्पाजी (रोडे काका) बुचकाळ्यात पडले कारण त्यांना एकुलतीएक मुलगी होती तिचे नांव दुर्गा. तिचे त्यावेळचे वय १८ वर्षे. मी १९५५ पासून त्यांचे कडे शिक्षणाप्रीत्यर्थ राहत होतो. पण माझी मुंज वयाच्या १०व्या वर्षी १९५६ साली प. पू. श्री बापुराव महाराजांचे चिरंजीव श्री मधुकररावांसोबत एकाच मांडवात एकाच दिवशी झालेली. म्हणून कोणाची मुंज आपल्याकडे होणार याचा उलगडा त्यांना होत नव्हता.

मग घरी आल्यावर ती. आप्पाजींनी आपल्या पत्नी सौ. सरस्वतीला (ही माझी मावशी होय) प. पू. श्री नाना काय म्हणाले हे सांगितले. यावर सौ. मावशी म्हणाली - प. पू. श्री नानांना मी विनंती केली होती की श्री गजाननविजयाच्या माझ्या २१साव्या पारायणाला मला प. पू. श्री बापुराव महाराज व सौ. मायबाई खातखेडकरांचे मेहूण मिळावे ही इच्छा आहे. त्यावर प. पू. श्री नाना म्हणाले होते की हे मेहूण तुम्ही घालाल. मी मनांत विचार केला होता की या उन्हाळ्यांत नागपूरला जाऊन माझे मामा श्री दादाजी पांडे यांचे कडे २१वे पारायण करावे व महाराज - मायबाईंचे मेहूण घालावे. कारण नागपूरला रोड्यांचे घर नव्हते म्हणून हाच एक पर्याय होता. पण आता प. पू. श्री नानांच्या म्हणण्यावरून असे सुचविलेले दिसते की हा योग आपल्या उदयपुरच्या राहत्या घरचाच आहे.

आप्पाजींने विचारले की ते कसे? त्यावर सौ. मावशी म्हणाली की प. पू. श्री बापुरावांना श्री अण्णासाहेब भालेकरच (माझे वडील) उदयपुरला आणू शकतात. आपण अण्णासाहेबांच्या मुलाची, चि. सुधीरची, मुंज उदयपुरला करूया त्यानिमित्ताने प. पू. श्री बापुराव हमखास उदयपुरला येतील. हे ती. आप्पाजींना पटले व त्यांनी त्या उन्हाळ्यांत नागपूरला जाण्याचे रहित केले. म्हणून ओघानेच यावर्षी श्री नृसिंहजयंतीला छिंदवाड्याला दरवर्षीचे जाणे होणार नव्हते. त्यांचे कुलदैवत लक्ष्मी-नृसिंह आहे आणि दरवर्षी सर्व रोडे मंडळी या नवरात्रासाठी छिंदवाड्याला आवर्जून हजर राहतात. या वर्षी प. पू. श्री बापुराव व प. पू. सौ. मायबाईंचे मेहूण माझ्या मावशीला उदयपुरलाच लाभणार होते. याचा ती. आप्पाजी व मावशीला आनंद झाला.

असा कार्यक्रम ठरल्यावर ती. आप्पाजी रोडे यांनी प. पू. श्री बापुराव महाराज व माझे वडील डॉ. अण्णासाहेब भालेकर (त्या वेळी ते कान्हीवाडा, जि. सिवनी, म. प्र. येथे नोकरीला होते) यांना आमंत्रणाचे पत्र लिहिले व टेलीग्राम पण पाठविला. डॉ. भालेकरांच्या मुलाची, चि. सुधीरची, मुंज उदयपुरला करणार आहेत म्हणून प. पू. श्री बापुराव महाराजांनी उदयपुरला येण्याला सहज होकार दिला. त्यावेळी चि. सुधीर १९६१ पासून शिक्षणासाठी प. पू. श्री बापुराव महाराजांकडे नागपूरला रहायला होता आणि १९६२ साली त्याचे वय १५ वर्षाचे होते. १९५४ साली माझे बाबा बंडोल (जि. सिवनी, म. प्र.) येथे बदली होऊन आले होते. तिथे वर्ग ४थी पर्यंतच शाळा होती म्हणून सौ. मावशी मला शिक्षणासाठी उदयपुरला

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

घेऊन गेली होती. त्याच प्रमाणे नंतर कान्हीवाड्याला त्यावेळेस ८व्या वर्गापर्यंतच शाळा असल्याने प. पू. श्री बापुराव महाराजांनी चि. सुधीरला शिक्षणाप्रित्यर्थ आपल्याकडे १९६१ पासून ठेऊन घेतले होते.

या प्रमाणे प. पू. श्री बापुराव महाराजांचे पूर्ण परिवार व भक्तमंडळींना घेऊन उदयपुरला येण्याचे ठरले आहे या मजकुराची तार डॉ. अण्णासाहेब भालेकरांनी उदयपुरला पाठविली. ही वार्ता ५-६ मे १९६२ला उदयपुरला पोहोचली आणि या वार्तेने ती. आण्याजी व सौ. मावशीला खूप खूप आनंद झाला. मग लगेच त्यांनी प. पू. श्री नानांना आमंत्रणाचे पत्र व तार इंदूरला पाठविली. त्यांत हे पण नमूद केले की प. पू. श्री बापुराव महाराज या कार्यासाठी उदयपुरला येत आहेत.

इकडे जेव्हां सौ. आई नागपूरला आली तेव्हां प. पू. श्री बापुराव तिला म्हणाले की जेव्हां तुझी बहीण तुझ्या मुलाची मुंज उदयपुरला करणार आहे तेव्हां तिच्या मांडीवर तुझ्या एका मुलाची, चि. दिलीपची (त्यावेळचे त्याचे वय १३ वर्षे), मुंज कां करित नाही? तिला तर मुलगा नाही न, मग तुझ्याच्याने एवढे होणार नाही का? या प्रमाणे माझ्या दोन लहान भावांच्या मुंजी उदयपुरला करण्याचे ठरले.

रविवार दि. १३ मे १९६२ रोजी सायंकाळी ७:३० वाजता प. पू. श्री बापुराव महाराज आपल्या पूर्ण परिवारासह (प. पू. सौ. मायबाई, श्रीमती प्रमिलावहिनी, श्री बाबासाहेब, सौ. मंदावहिनी, श्री मधुकराव, कु. सिंधु, श्री बाळ, चि. वासुदेव, चि. चन्द्रशेखर व चि. रमेश), माझे आई-वडील व माझे ५ लहान भाऊ (चि. सुधीर, चि. दिलीप, चि. मुकुन्द, चि. जयंत व चि. नन्दकिशोर), श्री दत्त शास्त्री तेलंग, श्री गोविंदराव वैद्य (माझ्या आईचे मामा) व सौ. इंदिराबाई पांडे (माझ्या आईची मामी व श्री दादाजी पांडे यांची पत्नी) या सर्व मंडळींचे उदयपुर स्टेशनावर आगमन झाले. त्यावेळी ती. आण्याजी, कु. दुर्गा, मी, प्रमोद व शशी सुभेदार या नागपूरच्या मंडळींना घ्यायला स्टेशनावर गेलो होतो. त्यावेळेस ती. आण्याजींचे हायकोर्टा शेजारचे प्रचंड मोठे क्वार्टर होते व त्याला त्याच्या ५पट मोठे आवार होते.

घरी आल्यावर सौ. मावशीने प. पू. श्री महाराज व प. पू. सौ. मायबाईंचे पादप्रक्षालन केले व ओवाळून घरात नेले. फार लाम्बचा ३ दिवसाचा प्रवास करून आल्याने सर्व थकलेले होते. लवकरच त्यांच्या सर्वांच्या आंगोळीची व्यवस्था केली व नंतर जेवणं झालीत. दुसऱ्या दिवशी सकाळ पासून प. पू. श्री नाना महाराजांची उदयपुरातील भक्तमंडळी प. पू. श्री महाराज-मायबाईंच्या दर्शनाला येऊ लागली. त्यांतील ठळक मंडळींची नावे: श्री देव काका, सौ. देव काकू, श्री सुभेदार काका व त्यांचा परिवार (त्यांच्या पत्नी सौ. नन्ही, मुले शशीकान्त, प्रमोद व विकास, मुलगी मंदा), श्री जानवे, श्री अधिकारी व इतर परिवार. या प्रसंगाला ती. आण्याजींचे ज्येष्ठ बंधु ती. बापुजी जातीने हजर होते. शिवाय घरांत श्री विष्णु रोडे (बापुजी रोडे यांचे चिरंजीव) व त्याची पत्नी सौ. प्रतिभावहिनी बाळंतीण होती. तिची मुलगी शुभांगी व तान्हा संजय होते.

इथे एक आवर्जून सांगायची बाब म्हणजे या पूर्वी प. पू. श्री बापुराव व प. पू. श्री नानांची प्रत्यक्षांत भेट झालेली नव्हती. तरीही जेव्हां सौ. मावशी प. पू. श्री बापुरावांच्या गोष्टी प. पू. श्री नानां समोर काढायची तेव्हां मार्च-एप्रिल १९६२च्या त्यांच्या उदयपुरच्या मुक्कामांत प. पू. श्री नानांनी माझ्या

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

मावशीला सांगितले की बापुराव महाराजांच्या एका कानांत बिगबाळी आहे. हे ऐकून माझी मावशी चाटच पडली.

इकडे प. पू. श्री बापुराव महाराज उदयपुरला आल्यावर एकदा सौ. देव काकू (यांच्याच मुळे प. पू. श्री नाना उदयपुरला येऊ लागले होते) यांनी महाराजांना त्यांच्या घरी येण्याचे आमंत्रण दिले. ठरल्या दिवशी प. पू. श्री महाराज देव काकूंकडे सर्वांना घेऊन गेले. तिथे गेल्यावर त्यांच्या बैठकीतील प. पू. श्री नानांचा फोटो पाहून महाराज म्हणाले - हीच ती विभूती आहे ज्यांनी मला उदयपुरला येण्यास भाग पाडले. हे ऐकल्यावर सौ. देव काकूंना आश्चर्याचा धक्काच बसला. तसेच सौ. देव काकू जेव्हां प. पू. श्री बापुरावांच्या दर्शनाला पहिल्यांदा आमचे कडे आल्या तेव्हां नमस्काराला वाकल्यावर त्यांना महाराजांच्या चरणांच्या ऐवजी प. पू. श्री नानांचे चरण दिसले आणि वर नजर करून पाहतांत तर महाराज दिसतांत. परत त्या वाकल्या तेव्हां पुन्हा एकदा नानांचे चरण दिसले आणि गोंधळून वर पाहिले तर महाराज. या वेळेस प. पू. श्री महाराज खळखळून हासले व म्हणाले की काही शंका आहे का व? या ३ प्रसंगावरून दोन गोष्टी प्रत्ययाला येतात. एक म्हणजे हे दोन संत जरी या आधी एकमेकांना स्थूलांत भेटले नव्हते तरी त्यांची भेट सुक्ष्मातील फार आधीची होती. दुसरी मुद्याची गोष्ट म्हणजे सद्गुरु तत्व सर्वत्र एकच आहे. पण त्याचा प्रत्यय स्वतःने घ्यायचा असतो दुसऱ्याच्या म्हणण्यावरून नाही.

शुक्रवार दि. १८ मे १९६२ला श्रीनृसिंह जयंती होती. मार्च-एप्रिल १९६२च्या वास्तव्यांत प. पू. श्री नानांनी श्री सुभेदार काकांना कीर्तन करायची आज्ञा केली होती. त्यानुसार सुभेदार काकांनी रोडेकाकां कडे श्रीनृसिंह जन्माचे कीर्तन प. पू. श्री बापुराव महाराजां समोर केले. हे त्यांचे पहिले कीर्तन होते तेही प. पू. श्री महाराजां समोर झाले हे त्यांचे महत्भाग्य. या कीर्तनाला श्री गोविंदरावमामांनी तबल्यावर साथ केली आणि पेटीवर प्रमोद सुभेदार होता. या कीर्तनाला सर्व भक्तमंडळी जातीने उपस्थित होती. दुसऱ्या दिवशी सौ. मावशी कडे पारण्याचा प्रसाद महाराजांसोबत सर्वांनी घेतला.

जेव्हां आमंत्रणाची तार हरसिद्धीवर इंदूरला पोहोचली तेव्हां प. पू. श्री नाना म्हणाले - आम्हाला लगेचच उदयपुरला जायचे आहे. हे ऐकून श्री बाळ देशपांडे व इतर इंदूरातील शिष्यमंडळींनी विरोध केला. कारणही तसेच महत्वाचे होते. प. पू. श्री नाना जवळ जवळ १ महिना उदयपुरला राहून इंदूरला परतले होते आणि १५-२० दिवसांत परत उदयपुरची वारी हे त्यांना मान्य नव्हते. शिवाय गुजरातेतील शिष्यमंडळींना कबूल केले होते की प. पू. श्री नानांना मे महिन्यांत घेऊन येऊ. म्हणजे त्या सर्वांचे म्हणणे सकृददर्शनी रास्तच होते. तरीही प. पू. श्री नानांनी निर्धाराने सांगितले - जर का तुमच्यापैकी कोणीही माझ्यासोबत यायला तयार नसतील तर मी पायीच उदयपुर करता निघतो. मग इंदूरच्या मंडळींचा नाईलाज झाला.

१९६२ साली शशी सुभेदार रेल्वेत नोकरीला लागला होता. तो आणि प्रमोद रोज सकळी ९ वजता प. पू. श्री बापुराव महाराजांच्या दर्शनाला येत होते. मग तिथूनच शशी नोकरीवर निघून जायचा. या प्रघातांत सोमवार दि. २१ मे १९६२ रोजी नित्याप्रमाणे जेव्हां शशीने सकाळी येऊन प. पू. श्री बापुरावांना नमस्कार केला तेव्हां त्याला महाराज म्हणाले - मला नमस्कार करण्यांत आपला वेळ का घालवितोस? नानाजी महाराज तर स्टेशनावर उतरले आहेत. त्यांना स्टेशनावर घ्यायला न जाणारा असा कसा तू

शिष्य! त्यावर शशी-प्रमोद म्हणाले की इंदूरहून काहीही तार, पत्र नाही म्हणून आम्हाला वार्ताही नाही. तरीही महाराजांनी त्यांना स्टेशनावर जाण्यास भाग पाडले. त्यांचे बरोबर ती. आप्याजी व इतर भक्तमंडळीपण सायकलने स्टेशनावर जायला निघाली.

आश्चर्य हे की जेव्हा ही मंडळी स्टेशनावर पोहोचली तेव्हा त्यांना श्री बाळ देशपांडे टांगा ठरवताना दिसले व प. पू. श्री नाना सावलीत उभे होते. त्या सर्वांनी त्यांची माफी मागितली व टांगा ठरवून त्यांना त्यात बसविले. अर्ध्यातासांत प. पू. श्री नाना आमच्या घरी पोहोचले. प. पू. श्री महाराज स्वागता करता वऱ्हांड्यात येऊन उभे होते. प. पू. श्री नानांनी टांग्यातून उतरून डोक्यावर टोपी घातली (प. पू. श्री नाना त्यांचे वडील वारल्या पासून टोपी घालीत नव्हते पण प. पू. श्री महाराज घालायचे. त्यांचा आदर करण्यासाठी नानांनी टोपी घातली) व वऱ्हांड्याच्या चार पायऱ्या चढले. तिथे प. पू. श्री महाराजांना समोर पाहून त्यांना नमस्कार करायला वाकू लागले व तिकडे प. पू. श्री बापुराव देखील प. पू. श्री नानांना नमस्कार करायला वाकू लागले. पण दोघांनीही एकमेकाला नमस्कार करू दिला नाही उलट हात धरून आलिंगन भेट घेतली. अशी ही संतद्वयीची आगळी वेगळी भेट पाहून सर्व भक्तमंडळी आनंदाने भिजून निघाली. ही आमच्या आयुष्यातील एक अद्वितीय पर्वणी होय ती आम्हाला लाभली ही सद्गुरूंची कृपा. थोड्यावेळाने भानावर आल्यावर सौ. मावशीने दोन्ही संतांची दही-दुधाने पादप्रक्षालन करून पंचारती केली आणि दोन्ही संतांना पायघड्या टाकून घरांत नेले. दोन संत पलंगावर जवळ जवळ बसले व सर्व उपस्थित भक्तमंडळींनी उभयतांचे नमस्कार करून दर्शन घेतले व आम्ही प्रसाद वाटला.

गुरुवार दि. २४ मे १९६२ रोजी मुंजी करायच्या ठरल्या होत्या. आंगणात एक छोटेल्यानी मांडव टाकला होता. मुंजीचा विधी लगतच्या प्रशस्त वऱ्हांड्यात करण्याचे ठरले. मुंजी लावायला अजमेरहून महाराष्ट्रीय ब्राह्मण बोलावला होता. दोन्ही संतांच्या उपस्थितीत सकाळी ६:३०ला चि. सुधीरची ती. बाबांच्या मांडीवर व चि. दिलीपची ती. आप्याजींच्या मांडीवर मुंजी लागल्या. जणु स्वर्गच उतरला होता ऐसा हा सोहळा होता. २०० मंडळी मुंजीला व जेवायला होती. हा अलभ्य असा जुळून आलेला योग चि. सुधीर व चि. दिलीप या दोघांच्या पदरी पडला हे त्यांचे महत्भाग्य.

प. पू. श्री बापुराव महाराजांनी ते स्वतः उदयपुरला आल्यावर सौ. मावशीला सांगितले होते की श्री गजाननविजय पोथीचे २१सावे पारायणाचे मेहूण प. पू. श्री नानांच्या उपस्थितीत घालाल. त्या प्रमाणे सोमवार दि. २८ मे १९६२ रोजी महाप्रसादाचे आयोजन केले होते. प. पू. श्री नानांनी दिलेल्या शब्दानुसार प. पू. श्री बापुराव व सौ. मायबाईचे मेहूण घरी चालून आले होते. सद्गुरु कृपाच ही. या प्रसंगाला ६०-७० भक्तमंडळी जेवायला होती. सौ. इंदिरामामी पांडे यांनी सोवळ्यांत पहाटे पासून स्वयंपाक सुरू केला. त्या दिवशी सकाळी १० वाजताच्या सुमारास प. पू. श्री बापुराव, प. पू. सौ. मायबाई व प. पू. श्री नानांना भक्तमंडळी आंघोळ घालीत होती.

इकडे माझे वडील श्री अण्णासाहेब भालेकर लगबगीने पांडे मामी कडे स्वयंपाकघरांत आले व म्हणाले की एका केळीच्या पानावर पूर्ण स्वयंपाकाचे पदार्थ वाढा बाहेर भिक्षा घालायची आहे. त्यावर पांडेमामी म्हणाल्या की अहो अण्णासाहेब अजून नैवेद्य दाखवून झालेला नाही. पण बाबांनी त्यांचे काहीही ऐकले नाही. ते पण सोवळ्यांत होते स्वतःच पान वाढू लागले. मामींनी व बाबांनी पान वाढले व ते

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

वाढलेले पान बाबांनी बाहेर आलेल्या याचकाच्या झोळीत अर्पण केले. ही घटना फक्त त्या दोघांनाच माहित होती.

त्या नंतर दुपारी १२ वाजता पंगत बसली तेव्हां प. पू. श्री नाना महाराज माझ्या मावशीला उद्देशून म्हणाले की श्री गजानन महाराजांनी तुमचा नैवेद्य ग्रहण केला हो. या म्हणण्याचा त्या घडीला कोणालाच उलगाडा झाला नाही. पण जेवणानंतर पान-सुपारी घेत असताना प. पू. श्री बापुराव म्हणाले की मावशीबाईंच्या भक्तीचा जोर पहा न, की गजानन महाराजांना खुद्द येणे भाग पडले. त्यावर बाबांनी सकाळची पूर्ण हकीकत कथन केली. केव्हा हा संतांचा नम्रपणा.

प. पू. श्री नाना महाराज असले की गुरुवारच्या भजनाची पर्वणीच असते. भजन अहोरात्र चालते. या वर्षी या संगमावर जवळ जवळ रोजच भजन होत होते. कधी आमचे कडे तर कधी देवकाकूंकडे तर कधी सुभेदारांकडे. शिवाय जानवे काका व इतर भक्त मंडळी होतीच. हे रसास्वादन आम्हाला करावयास मिळाले ही सदगुरुची आमचेवर केलेली केव्हाही मोठी कृपा.

प. पू. श्री नानांचे शांत व प्रसन्न व्यक्तिमत्त्वाचे वर्णन प. पू. श्री बापुराव महाराजांनी असे केले. ते म्हणायचे की हे एकनाथ महाराजांचे अवतार आहेत ते शांतीचे अथांग सागर आहेत. त्यांना उठ म्हणा उठ आणि बस म्हणा बस असे करू नका. आदर ठेवणे शिका.

या पर्वणीची आठवण रहावी म्हणून दि. २९ मे १९६२ रोजी सुभेदारकाकांच्या पुढाकाराने गुप-फोटो काढलेत. त्याच दिवशी सायंकाळी उदयपुरच्या ऐतिहासिक पिछोला तलावांत सर्वांनी बोटिंगचा आनंद घेतला.

हे तीन आठवडे अवर्णनीय आनंदात कसे पटकन निघून गेले ते समजलेच नाही. शेवटी प. पू. श्री बापुरावांच्या प्रस्थानाचा दिवस येऊन ठेपला. बुधवार दि. ३० मे १९६२ला प. पू. श्री बापुराव महाराज आणि मंडळी परतीच्या प्रवसाला निघाली. जाताना चित्तौडगढास मीराबाईंच्या दर्शनास जायचे होते. तेव्हां आम्ही पण त्यांचे सोबत सकाळी रेल्वेने गेलो. तिथे पद्मिनीराणीचा महाल व तिचे जोहारस्थळ, कीर्तीस्तंभ, मीराबाईंचे श्रीकृष्ण मंदिर व तिचा महाल आणि इतर ऐतिहासिक स्थळे प. पू. श्री बापुराव महाराजांसोबत पाहिली. ही सहलपण एक अवर्णनीय अनुभवलेली गोष्ट होय. सायंकाळी सौ. आई व भावांसोबत, सौ. मावशी, कु. दुर्गा व मी उदयपुरला परतलो व प. पू. महाराज आणि मंडळी माझ्या बाबांसोबत तिथून नागपूरच्या प्रवसाला निघाली.

उदयपुरला परतल्यावर प. पू. श्री नानांना प्रवासाची सर्व माहिती सांगितली. त्यांचे सोबत २ दिवसाचा जास्तीचा सत्संग झाला त्यांत गुरुवारच्या भजनाचा आनंद घेतला. प. पू. श्री नाना शुक्रवार दि. १ जूनला सायंकाळी इंदूरच्या प्रवसाला निघाले.

हा तीन आठवड्यांचा गडगौघ होता आणि त्यांत आम्ही न्हाऊन निघालो ही प. पू. श्री नानांचीच कृपा.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

पुढे १९६३च्या उन्हाळ्यांत प. पू. श्री नाना महाराज पहिल्यांदा नागपूरला आलेत आणि त्यांचा प. पू. श्री बापूराव महाराजांकडे जानेफळकरांच्या वाड्यांत दीड महिना मुक्काम होता. उन्हाळ्याची सुटी असल्याने चि. सुधीर व मी पण प. पू. श्री नानांसोबत होतो तसे श्री बाळ देशपांडेनी माझ्या आईची परवानगी घेऊन मला नागपूरला ठेऊन घेतले होते. या अलभ्य पर्वणीचे वर्णन वेगळे करायला हवे कारण त्यानंतर प. पू. श्री नानांचे नागपूरचे भले मोठे आध्यात्मिक कार्य सुरू झाले आणि नागपूरकर मंडळींना त्यांनी भक्तिमार्गात लाऊन कृतार्थ केले.

(टीप: या वर्णनातील तारीख-वार ती. आप्णायजींच्या १९६२च्या दैनंदिनीतून घेतले आहे. ते नित्यनेमाने रोजनिशी लिहायचे म्हणून शंकेला जागा नाही.)

डॉ. अनिल अ. भालेकर
नागपूर, गुरुवार दि. ५-५-२०११.

डॉ. अनिल भालेकर यांनी दिलेली माहिती वाचल्यावर असे लक्षात येते की सर्व घटना संत कार्यविस्तार, भक्तीमार्गाची भक्तांना गोडी वाढविणे, भक्तांना पारमार्थिक मार्गदर्शन करणे आणि सत्संग सेवा घडवून आणणे हा या त्रिसंत भेटीचा उद्देश होता.

पू. बापूराव महाराजांचा कल प्रवास करण्याचा नव्हता. पण डॉ. भालेकर, अंबुताई भालेकर आणि सद्भक्तांसाठी त्यांनी उदयपुर ला येणे मान्य केले. अर्थातच त्रिसंत भेटीचा उद्देश वर लिहिला आहेच. मुलांच्या परीक्षा संपल्यावर १९६२ साली मे महिन्यात पू. बापूराव महाराजांनी उदयपुरला जायचे ठरविले

उदयपुरला जाण्यासाठी पू. बापूराव महाराज व पू. मायबाई सहकुटुंब सहपरिवार, बाबा आई सर्व मुलांसह, आईचे मामा श्री गोविंदराव वैद्य, इंदिरामामी पांडे, श्री दत्तोपंत शास्त्री तैलंग असे २० लोक उदयपुरला जाण्याचे ठरले. एक महिना उदयपुरला मुक्काम असल्यामुळे पू. मायबाईंनी घरची व्यवस्था लावली. सर्वांची तयारी झाली आणि सामानासह नागपूरच्या रेल्वे स्टेशनवर पोहोचलो. ट्रेन २ तास उशीरा येणार होती म्हणून पू. महाराज म्हणाले की घरी परतूया. सर्वांनी पू. महाराजांना विनंती केली की ठरलेला कार्यक्रम रद्द करू नका. पू. महाराजांनी मान्य केले. आमचा प्रवास सुरू झाला व पहिला मुक्काम भोपाळला श्री करजगांवकर, आर्किटेक्ट, म.प्र. प्रशासन यांच्याकडे झाला. त्यांनी सर्वांचे स्वागत करून व्यवस्था केली. २ दिवस राहून भोपाळ ते रतलाम, रतलाम ते चित्तोडगढ व पुढे ठरल्याप्रमाणे उदयपुरला पोहोचलो. अनिलभाई व सुभेदार मंडळी, आप्णायजी यांनी उदयपुरला स्वागत केले. श्री आप्णायजी रोडेंच्या बंगल्यावर आनंदाचे वातावरण झाले. सौ. आक्का मावशी यांनी पू. महाराजांचे ओवाळून स्वागत केले. श्री आप्णायजी व मावशीला मनाप्रमाणे संतांची पाऊले घरी लागल्याचा सुदिन आल्याचा आनंद झाला व त्यांचे पाय घट्ट धरले.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

↑ त्रिसंत प्रथम भेट स्थान उदयपुर ↓

श्री आप्ण्यार्जीच्या बंगल्याला १० खोल्या, मागे अंगण व चौफेर १ एकराची जागा मोकळी होती. बंगला खूप मोठा व मुख्य चौकावर होता. सकाळ संध्याकाळ पू. नाना महाराजांचे शिष्य पू. महाराजांच्या दर्शनाला येत असत. "परमार्थ-साधना व भक्ती", "अध्यात्म" या विषयांवर चर्चा होत असे. चर्चेमध्ये उत्सुक म्हणजे देव काका व देव काकू, सुभेदार काका व गोरे काका असायचे. ऐकण्यासाठी सर्वच मंडळी

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

बैठकीत बसायची. पू. महाराज स्पष्टवक्ते होते आणि वऱ्हाडी भाषेत त्यांच्या नेहमीच्या पद्धतीने बैठकीत निघालेले विषय पटवून देत. प्रेमळ व्यवहार व मधुरवाणीने पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईंनी सर्वांना भुरळ घातली. देव काकूंनी पू. नाना सद्गुरु, साधना व अध्यात्मावर अनेक रचना, गीत व भजने केली. त्यांच्या रचना म्हणजे "नाना आले नाना आले जादू या शब्दात रे. रोमारोमामध्ये नाद आनंद ही आनंद रे." व इतर रचना देव काकू त्यांच्या गोड आवाजात म्हणून दाखवीत. रात्रीचे जेवण झाले की सर्व शिष्य मंडळी भजनासाठी जमत होती. पू. नाना महाराजांनी शिकविलेली भजने, देव काकूंची तयार केलेली रचना, संतांचे अभंग तबला पेटी व टाळांच्या नादात रंगू लागली. सुभेदार मुलांचा, देवकाकू व संगीत शिक्षक आठल्येचा आवाज गोड होता. नागपूरहून गेलेल्या सर्वांना भजने आवडू लागली.

पू. नाना महाराज नुकतेच उदयपुरहून इंदौरला गेल्यामुळे ते मौंजेसाठी लगेच येतील किंवा नाही याबद्दल सगळेच साशंक होते. भक्तांची इच्छा व संकल्प पूर्ण करण्यासाठी संत तत्पर असतात. ज्या दिवशी पू. नाना महाराज व बाळ देशपांडे उदयपुरला पुन्हा मौंजे करिता येणार होते त्या दिवशी सकाळी पू. बापुराव महाराज घरी येरझाऱ्या घालीत होते. ते शशी सुभेदार (हा पू. महाराजांच्या दर्शनाला आला होता) याला म्हणाले की असा कसा शिष्य तू की गुरु स्टेशनवर आलेत आणि त्यांना घ्यायला गेला नाही. तेव्हा शशी म्हणाला की त्यांची काही तार किंवा पत्र नाही. पू. महाराजांनी जवळ जवळ त्याला दटावलेच व म्हणाले की नानाजी महाराज आताच येत आहेत. लगेच रेल्वे स्टेशनवर त्यांना घ्यायला जा. त्यावेळी ट्रेन येण्याची वेळ झाली होती. म्हणून शशी सुभेदार, अनिलभाई व मी स्टेशनवर पोहोचलो तर पू. नाना महाराज गाडीतून उतरून बाहेर आले होते व टांग्यात बसत होते. आम्ही त्यांना बंगल्यावर घेऊन आलो. आपणजी रोडेकडे जमलेली सर्व भक्त मंडळी पू. नाना महाराजांच्या आगमनाची चातकाप्रमाणे वाट बघत होती.

संतत्रयींची भेट

या तीन संतांच्या भेटीचे वर्णन शब्दरुपात कसे करू कळत नाही. देवाला व सुरवरांना हेवा वाटावा असा तो प्रसंग होता. प्रत्येक क्षणाचा हजर असलेल्या भक्तांचा तो अभूतपूर्व अनुभव होता. बंगल्याच्या व्हरांड्यात हजर मंडळी पू. नाना महाराजांच्या स्वागताला उभी होती. पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई व्हरांड्यात मधोमध उभे होते. पू. नाना महाराज टांग्यातून उतरले व पू. महाराजांसमोर येऊन उभे झाले. हजर मंडळींची स्थिती निश्चल झाली. वातावरणात पूर्ण स्तब्धता झाली. वायुने गति थांबवून या क्षणाचा आनंद घेण्यासाठी झाडाच्या पानांना ही हलू दिले नाही. तीन संतांची, राम-लक्ष्मणाची, कृष्ण-बलरामाची, राधा-कृष्ण व दत्तात्रेयाची की परब्रह्म परब्रह्माची भेट घेतो आहे असे दृश्य होते. दोघांनी आलिंगन दिले. संतांच्या नेत्री अश्रुधारा वाहू लागल्या. सर्व भक्तगणांनीही अश्रुंना वाट करून दिली. हे आनंदाश्रू होते. गंगा, यमुना, सरस्वतीचा संगम इथेच झाला आहे व तिथे पवित्र तीर्थ निर्माण झाले आहे असे वाटत होते. बोलण्याच्या मनःस्थितीत कोणीही नव्हते. स्वर्गाहून जास्त व परमसुखाचा आम्ही १५ ते २० मिनिटे अनुभव घेत होतो. हे स्वर्गसुख पाहण्यासाठी आतुरतेने अदृश्यरुपात देव, मुनीवर व साधुसंत गोळा झाले असावे व पुष्प वर्षाव करीत असावे. वाणी मौन झाली. या संतांची अवस्था अशी होती -

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

"कळे आकळे रुप ते ज्ञान होता, तिथे आटली सर्व साक्षी अवस्था ।
मनी उन्मनी शब्दे कुंठीत राहे, तोगे तोचि तो राम सर्वत्र पाहे ॥
कदा वोळखी माजि दुजे दिसेना, मनी मानसी द्वैत काही वसेना ।
बहुता दिसा आपुली भेट जाली, विदेही पणे सर्व काया निवाली ॥"

सर्व हजर भक्त त्रिसंतांच्या भावसरितेच्या संगमात जणू स्नान करुन धन्य झाले आणि म्हणाले -

"धन्य आजि दिन, संत दर्शनाचा ।
अनंत जन्मीचा, शीण गेला ॥
मज वाटे त्यासी, आलिंगन द्यावे ।
कदा न सोडावे, चरण त्याचे ॥
विविध तापांची, घाली बोळवण ।
देखिले चरण, बोलावाचे ॥
एका जनार्दनी, घडो त्याचा संग ।
न व्हावा वियोग, जन्मोजन्मी ॥"

त्रिसंतांनी एकमेकांना नमस्कार केला. ते एकमेकांना मोठेपण देत होते. भक्तांनी त्रिसंतांना नमस्कार केला. सर्व भक्त परमानंद रस घेऊन तृप्त झाले. त्रिसंतांना ओवाळून बैठकीत आसन दिले.

आमच्या मौंजी ठरण्याच्या फार अगोदरची गोष्ट आहे. पू. नाना महाराज उदयपुरला आले होते व मावशीने त्यांना विचारले की पू. बापुराव महाराजांचे पाय घरी केव्हा लागतील. तेव्हा पू. नाना महाराज म्हणाले "नृसिंह जयंतीस." रोडे घराण्याचे कुलदैवत नृसिंह आहे. पू. नाना मावशीकडे जेवायला होते. मावशीने दोन ताटात नैवेद्या दाखविला तर पू. नानांनी विचारले की दोन ताटे कसली? मावशीने उत्तर दिले की एक ताट देवाचे व एक ताट आमचे बापुराव महाराजांचे. पू. नाना महाराज हसले. पू. बापुराव महाराज उदयपुरला आल्यावर जेवतांना मावशीला म्हणाले "नानाजींच्या पंगतीचा लाभ मिळाला आम्हाला." मावशीने विचारले कसा काय महाराज? पू. बापुराव महाराज म्हणाले "त्या दिवशी दोन ताट वाढली ना नैवेद्याची. त्यांत एक आमचे होते. तुम्ही जेव्हा आमचे नैवेद्याचे ताट वाढता त्यावेळी आम्ही ज्योतीरूपाने येऊन आस्वाद घेतो."

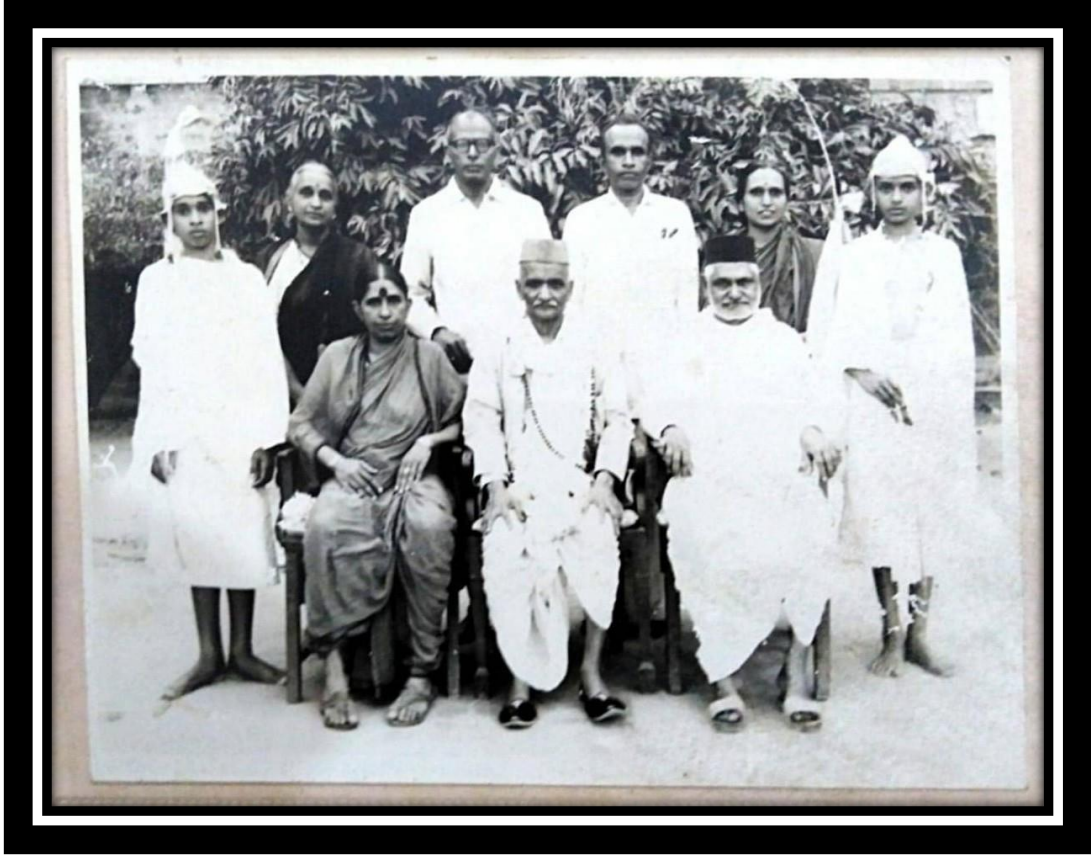
नृसिंह जयंतीला पू. बापुराव महाराज उदयपुरला मावशीकडे होते. मावशीने गजानन विजय ग्रंथाच्या २१ पारायणाचे उद्घापन केले. पू. बापुराव महाराज, पू. मायबाई, पू. नाना महाराज व ३०-३५ मंडळी जेवायला होती. सकाळी सोवळ्यात श्रीमती इंदिराबाई पांडे मामी स्वयंपाक करीत होत्या. व्हरांड्यात एक व्यक्ती आली. त्यांना बाबांनी (डॉ. अण्णासाहेब भालेकर) पाहिले. त्या व्यक्तीने जेवणाची इच्छा व्यक्त केली. बाबांनी घरी आलेल्या संतांच्या जेवणा अगोदर व देवाच्या नैवेद्या अगोदर ताट वाढून आणले व त्या व्यक्तीला जेवू घातले. हे पांडे मामीला रुचले नाही. जेवणानंतर त्या व्यक्तीने १२ रुपये व शर्ट मागितला. बाबांनी ते आणून दिले. त्यावेळी मावशीने त्या व्यक्तीला ओझरते बघितले. ती व्यक्ती लगेच निघून गेली. त्या दिवशी पू. बापुराव महाराज मावशीला म्हणाले "आज पू. गजानन महाराज येऊन गेले."

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

मावशीचा भाव त्यावेळी असा होता की आलेले संत पू. बापुराव महाराज व पू. नाना हे गजानन महाराज स्वरूप आहेत व मनाप्रमाणे कार्य घडत आहे. सकाळी अतिथीरूपात पू. गजानन महाराज येऊन जेवून गेले असे सांगितल्यावर राहून-राहून मावशीला वाईट वाटत होते की त्यांचे दर्शन घेऊ शकलो नाही. तशी सर्वानाच हळहळ वाटली. कारण त्यावेळी घरात इतके लोक होते पण या घटनेची कोणालाच माहिती नव्हती. त्याच दिवशी पू. नाना महाराज मावशीला म्हणाले “तुम्ही चांदीचे ताट पू. बापुराव महाराजांना मांडले. तुम्ही जर पत्रावळ मांडली असती तर १००० पत्रावळी उचलतांना निघाल्या असत्या. तुम्हाला १००० ब्राह्मण भोजनाचे पुण्य मिळाले.” त्यामुळे असे म्हणता येईल की जेवायला हजर असलेल्या संतांच्या १००० पटीत सहस्रभोजनाचे पुण्य मावशी व आप्याजी रोडे यांना मिळाले.

मौंजीबंधनानंतर संतत्रयीसोबत बटू दिलीप, आक्का मावशी रोडे, आप्याजी रोडे,
अण्णासाहेब भालेकर, अंबूताई व बटू सुधीर

ठरल्याप्रमाणे २४ मे १९६२ ला माझी व दिलीपची मौंज या संतांच्या व ५० लोकांच्या उपस्थितीत उत्साहात व आनंदात पार पडली. माझी बाबांच्या व दिलीपची आप्याजींच्या मांडीवर मौंज लागली. श्री बाबासाहेब व मधुकरराव खातखेडकर बटूंच्या मागे उभे होते. आम्ही आलेले नागपूरच्या लोकांमध्ये श्री विठ्ठल भालेकर नंतर मौंजेसाठी आले. श्री आप्याजी रोडेचे बंधू श्री बापूजी रोडे छिंदवाड्यावरून आले. माझा भाचा श्री राजा पुणतांबेकर उदयपुरलाच नोकरीला होता. पू. नानांचा शिष्य परिवार महाराष्ट्र मंडळातील लोक दामले वगैरे व श्री आप्याजी रोडेचे सहकारी मित्र आणि श्री विष्णु रोडे परिवार मौंजीला

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

हजर होते. पू. बापुराव महाराज म्हणाले की पू. भगवंतराव महाराज आणि पू. निकालस महाराज सह ११ संत उपस्थित होते.

बंगल्यासमोर अंगणात राजस्थानी तंबू ८-१० बांबू व त्याच्या टोकाला लोखंडी पकडच्या खिळ्याने उभा होता. तंबूखाली लोड व गादीची बैठक होती. सर्वांची जेवण बंगल्याच्या आंत चालू होती. मी बटू असून गादीवर आराम करायला लागलो. तेवढ्यात जोराने वारा आला आणि लोखंडी पकड बांबूसह डोक्यावर आपटले. डोक्याला टेंगुळ आले. लगेच तंबू सोडून रडत घरांत यावे लागले. कपाळमोक्ष झाला असता. त्यातून या संतांनी मला वाचविले.

उदयपुर येथे बापुराव महाराज शोबत

उदयपुरला मौंजीबंधनानंतर संतत्रयींशोबत गुप फोटो

खुर्चीवर बसलेले डावी कडून: सौ. अधिकारी काकू, सौ. मालतीबाई उर्फ नन्ही सुभेदार काकू,

पू. मायबाई खातखेडकर, पू. बापुराव महाराज खातखेडकर, पू. नाना महाराज तराणेकर,

सौ. आक्का मावशी रोडे (मांडीवर तिचा नातू तान्हा संजय रोडे), सौ. सुशीलाताई देव काकू आणि सौ. इंदिरामामी पांडे.

खाली बसलेले समोरचे डावी कडून: अनिल भालेकर, वासुदेव खातखेडकर, रमेश खातखेडकर, कु. मंदा सुभेदार, जयंत भालेकर, कु. शुभांगी रोडे, विकास सुभेदार, मुकुंद भालेकर आणि बाळ खातखेडकर.

खाली बसलेले मागचे डावी कडून: श्री बलिराम नेवे, प्रमोद सुभेदार आणि विष्णु रोडे (बापुजी रोडेचे द्वितीय चिरंजीव).

उभे समोरचे डावी कडून: सौ. मंदा खातखेडकर, सौ. प्रतिभावहिनी विष्णु रोडे, ती. प्रमिलावहिनी खातखेडकर, श्री बाबासाहेब खातखेडकर, दिलीप भालेकर (बटू), सुधीर भालेकर (बटू), श्री मधुकरराव खातखेडकर, सौ. अंबुताई भालेकर (कडेवर नंदकिशोर भालेकर), सौ. उषा सुभेदार (सुभेदार काकांची मोठी सून) व कु. दुर्गा रोडे.

उभे मागचे डावी कडून: श्री गोविंदराव मामा वैद्य, श्री सुधाकर सुभेदार, श्री दत्तात्रय सुभेदार काका, श्री अधिकारी काका,

डॉ के प्र (आण्याजी) रोडे, श्री पुरुषोत्तम उर्फ बापुजी रोडे (रोडे काकाचे वडील बंधू), श्री देव काका,

डॉ अण्णासाहेब भालेकर (कडेवर चंद्रशेखर खातखेडकर),

राजा पुणतांबेकर (माझा भाचा) आणि श्री विठ्ठल भालेकर (माझा चुलत भाऊ).

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

उदयपुर हे प्रेक्षणीय स्थळ असून "सिटी ऑफ लेक्स" (झीलों का शहर) म्हणून प्रख्यात आहे. आम्ही सर्व रोज निरनिराळ्या ठिकाणी बघायला जात होतो. फतेहसागर, स्वरूपसागर, पिछोला, राजवाडा, सहेलियों की बाड़ी, जगदीश मंदिर, हजारेश्वर मंदिर, असे ठिकाण बघत होतो. मौज झाल्यावर सगळे लोक लेक पॅलेसला जायला निघाले तेव्हा शास्त्रीबुवांनी फरमान काढले की सच्चा महिना बटूना व मामा भाच्यांना एकावेळी नावेत बसता येणार नाही. म्हणून मला व दिलीपला त्यावेळी लेक पॅलेसला नेले नाही. मन खटूटू झाले. आम्ही पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईसह उदयपुरच्या जवळचे प्रसिद्ध ठिकाण एकलिंगजी मंदिर, श्रीनाथद्वाराचे कृष्ण मंदिर, कांकरोलीचे द्वारकाधीश मंदिर व राजसमंद सागर बघायला गेलो होतो.

श्री सुभेदार, देव, जानवे, आठल्ये यांनी संतमंडळीसह सर्व पाहुण्यांना त्यांच्या घरी बोलाविले. श्री आठल्येच्या घरा जवळ नीमचमाता मंदिरचे टेकडीवर दर्शन घेतले.

पू. नाना महाराज, पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईंच्या उपस्थितीत अनेकवेळा प्रभातीचे भजन, गजर, रात्रिचे भजन, गजर, भारुड, फेर असे कार्यक्रम होत असे. या नादब्रह्माचा आनंद अवर्णनीय होता. दोन आठवणी अशा की सुभेदार काकांनी पू. नाना महाराजांची परवानगी घेऊन पू. बापुराव महाराज यांचे समोर नृसिंह जन्माचे कीर्तन केले. हे त्यांचे पहिले कीर्तन होते ते पू. नाना महाराजांनी करवून घेतले.

एका दुसऱ्या प्रसंगी पू. बापुराव महाराज व पू. नाना महाराज ती. आप्याजी रोडे कडे असतांना बाबा या संतांसमोर आडवे झोपून योग क्रिया करू लागले. त्यावेळी बाबा समाधी सारख्या अवस्थेत होते. पोटाच्या चक्राकार हालचाली व हूंsss हूंsss हूंsss असे आवाज निघू लागले. पू. बापुराव महाराजांनी बाबांना विभूती लावली. जणु पू. बापुराव महाराजांनी आपल्या शिष्याची प्रगती पू. नाना महाराजांना दाखविली व त्यांचे आशीर्वाद बाबांसाठी घेतले.

अजून तीन प्रसंग पू. महाराजांचे या उदयपूरच्या मुक्कामातील माझ्या भावाने (अनिल भाईने) सांगितले ते असे -

पहिला प्रसंग - श्री बाळ देशपांडे यांच्या बद्दल आहे. एक रात्री पू. महाराज झोपण्याआधी अंगणात त्यांच्या पलंगावर पान लावत होते. तेव्हा श्री बाळ देशपांडे तिथे आले व पू. महाराजांचे पाय पकडले व विनंती करू लागले की महाराज मला माझ्या यातनातून सोडवा (असे ऐकिवात होते की त्यांना भूत बाधेचा त्रास होता व तो जोवर पू. नाना त्यांच्या नजरेसमोर असले की हा त्रास होत नसे आणि ते नजरेआड झाले की त्यांना अतोनात त्रास व्हायचा) त्यावर पू. महाराज आपल्या वज्राडी भाषेत शिष्या देत म्हणाले की तुझे गुरु का कमकुवत आहे की तू माझ्या मागे लागतो आहे? अशा तऱ्हेने त्यांना सद्गुरु पासून दूर जाण्यापासून परावृत्त केले.

दुसरा प्रसंग - पू. नाना महाराज आल्यावर पहिल्या गुरुवारी मावशी कडे भजन ठरले. पू. नाना महाराजांच्या दरबारात रात्रीच्या जेवणानंतर रात्री नऊ वाजता त्यांच्याच उपस्थितीत भजन सुरू होत असे.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

मावशीच्या घरी मोठ्या हॉलमध्ये भजनाची बैठक लावलेली होती. त्याप्रमाणे पू. नाना महाराज आपल्या आसनावर येऊन बसले व शशी सुभेदाराला महाराजांना पाचारण करायला पाठविले. तेव्हा पू. महाराज अंगणातल्या आपल्या पलंगावर पान लावत बसले होते. शशीने नम्रपणे विनंती केली की भजन सुरु करायचे आहे तेव्हा आपण चलावे. त्यावर पू. महाराज म्हणाले की भजन तुला करायचे आहे की मला? जा आम्ही आपल्या मर्जीने येऊ. हे शशीने पू. नाना महाराजांना सांगितले तेव्हा पू. नाना महाराज म्हणाले की भजन सुरु करा. या भजनात शशी सुभेदार तबल्यावर व प्रमोद सुभेदार संवादिनीवर होते व अनिल भाई शशीच्या शेजारी बसला होता. जसे आम्ही सर्वांनी हे म्हटले की "मज भासते सद्गुरु थोर आहे" नेमके त्याच वेळी पू. बापुराव महाराज शशीच्या कानाजवळ येऊन म्हणाले की फक्त भासतेच का रे? याचा अर्थ होता की तुला याची खात्री आहे का की फक्त पोपटपंची? हा खूप मोठा उपदेश तेव्हा शशी आणि अनिल भाई ला दिला. अशी ही पू. महाराजांची सहज शिकवण्याची पद्धत होती.

तिसरा प्रसंग - एका संध्याकाळी श्री सुभेदार काका कडे तिन्ही संतांना आमंत्रण होते व तिथे सुभेदार काका व परिवाराने त्यांची पादप्रक्षालन करून पूजा व आरती केली. त्यानंतर पुष्पांजली वहायच्या आधी ती. देव काकूनी (पू.नाना महाराजांच्या पट्टशिष्या) आद्य शंकराचार्य विरचित श्री गुरुदत्तात्रेयाष्टक म्हणायला सुरुवात केली. हे स्तोत्र फक्त देव काकूनाच येत होते. या प्रसंगी गर्दी खूप असल्याने माझे बाबा (श्री अण्णासाहेब भालेकर) आरतीला बाहेर उभे होते. त्यांनी हे स्तोत्र ऐकताक्षणी तिथूनच हे स्तोत्र म्हणण्यास सुरुवात केली. यांना पण हे स्तोत्र तोंडपाठ होते. हे ती. बाबांचे स्तोत्र पठण ऐकून सर्वच आश्चर्यचकित झाले. जणू पू. बापुराव महाराजांनी दाखविले की माझा चेला पण काही कमी नाही. हे स्तोत्र खाली दिले आहे.

॥ श्रीगुरुदत्तात्रेयाष्टकम् ॥

मूलाधारे वारिजपत्रे चतुरस्त्रम् ।

वं शं षं सं वर्ण विशालैः सुविशालम् ।

रक्तवर्ण श्री गणनाथं भगवंतम् ।

दत्तात्रेयं श्रीगुरुमूर्तिं प्रणतोऽस्मि ॥१॥

स्वाधिष्ठाने षडदलपत्रे तनुलिंगम् ।

वर्णाद्यंतैर्वर्ण विशालैः सुविशालम् ।

पीतं वर्णं वाक्पतिरूपं दृहिणंतम् ।

दत्तात्रेयं श्री गुरुमूर्तिं प्रणतोऽस्मि ॥२॥

नाभौ पद्मे दशदल पत्रे ड फ वर्णम् ।

लक्ष्मीकांतं गरुडारूढं नरवीरम् ।

नीलं वर्णं निर्गुणरूपं निगमांतम् ।

दत्तात्रेयं श्री गुरुमूर्तिं प्रणतोऽस्मि ॥३॥

हृत्पद्मांते द्वादश पत्रे क ठ वर्णम् ।

सांबं शैवं पूरित अंकं शशि वर्णम् ।

सर्गस्थित्यंतं कुर्वन्तं शिवशक्तिम् ।

दत्तात्रेयं श्री गुरुमूर्तिं प्रणतोऽस्मि ॥४॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

कंठस्थाने चक्र विशुद्धे कमलांतम् ।
चन्द्राकारे षोडशपत्रे स्वरवर्णम् ।
मायाधीशं जीवसमेतं निजरूपम् ।
दत्तात्रेयं श्री गुरुमूर्तिं प्रणतोऽस्मि ॥५॥
आज्ञाचक्रे भृकुटिस्थाने द्विदलांतम् ।
हं क्षं बीजं ज्ञानसमुद्रं गुरुमूर्तिम् ।
विद्युद्वर्णं पूर्णमनंतं नितिलाक्षम् ।
दत्तात्रेयं श्रीगुरुमूर्तिं प्रणतोऽस्मि ॥६॥
मूर्ध्निस्थाने वारिजपत्रे शशिवर्णम् ।
शुभ्रं वर्णं पत्रसहस्रं सुविशालम् ।
हं बीजाक्षं वर्णसहस्रं तुर्यांतम् ।
दत्तात्रेयं श्रीगुरुमूर्तिं प्रणतोऽस्मि ॥७॥
ब्रह्मानंदं ब्रह्ममुकुटं भगवंतं ।
ब्रह्मज्ञानं सत्यमनंतं भगरूपम् ।
पूर्णं ब्रह्मानंदमयं तं गुरुमूर्तिम् ।
दत्तात्रेयं श्रीगुरुमूर्तिं प्रणतोऽस्मि ॥८॥
हंसो गणेशो विधिरेव हंसो
हंसो हरिरीश परश्च शंभुः ।
हंसो हि जीवो गुरुदेव हंसो
हंसोऽहमात्मा परमात्म हंसः ॥
॥ इति श्रीमत्परमहंस परिव्राजकाचार्य श्रीमच्छंकराचार्य
विरचितं श्रीगुरुदत्तात्रेय स्तोत्रं संपूर्णं ॥
॥ श्री सदगुरु सच्चिदानंदार्पणमस्तु ॥

यातून एक गोष्ट लक्षात येते की संतांना तुमच्या मनात जे असते त्यापेक्षा जास्त देण्याची क्षमता असते. मावशीला पू. बापुराव महाराजांचे मेहूण घालायचे होते आणि तो योग उदयपूरला राहते घरी यावा असा आग्रह नव्हता. पण या संतद्वयींनी अपेक्षेपेक्षा अधिक मावशीच्या पदरात टाकले. इथे हे पण नमूद करावयाचे आहे की जशी संतत्रयींची उदयपूरला स्थूलातील प्रथम भेट होणे एक गूढ आहे तसेच पुढे जाऊन पू. नाना महाराजांनी नागपूरला येऊन देह ठेवणे तेव्हादेच अनाकलनीय गूढ आहे.

पू. नाना महाराज व बाळ देशपांडे मौंजेनंतर इंदौरला परतले. पू. बापुराव महाराजांनी पू. नाना महाराजांना नागपूरला येण्याचे निमंत्रण दिले. यानंतर प्रत्येक उन्हाळ्यात पू. नाना महाराज पू. बापुराव महाराजांकडे दीड ते दोन महिने मुक्कामासाठी बाळ देशपांडे (शिष्य) बरोबर नागपूरला येऊ लागले. पू. बापुराव महाराजांचे शिष्य जेव्हा दर्शनाला येत तेव्हा पू. बापुराव महाराज त्यांना म्हणत "पहिले नानाजींना नमस्कार कर. ते मोठे संत आहेत. एकनाथ महाराज आहेत." पू. नाना महाराजांनी दर गुरुवारी पू. बापुराव महाराजांकडे भजन म्हणण्याची प्रथा सुरु केली. इतर दिवशी पू. बापुराव महाराजांची शिष्य मंडळी पू. नाना महाराजांना निमंत्रण देऊन भजनाचा कार्यक्रम करू लागली.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

पू. नाना महाराज पू. बापुराव महाराजांच्या शिष्यांना सांगायचे "पू. बापुराव महाराज हे सामान्य नाहीत. ते उच्चकोटीचे अधिकारी आहेत. आम्हाला त्यांच्याकडून काही प्राप्त करायचे आहे, म्हणून आम्ही येथे येत असतो. घेणाराच त्यांच्यापासून घेऊ शकतो. ते सर्वांना साध्य होत नाही."

तीन आठवड्यांच्या मुक्कामानंतर पू. बापुराव महाराज सर्व आलेल्या मंडळीसह नागपूरच्या प्रवासासाठी परत निघाले. पहिले चित्तौडगढला जाऊन राणी पद्मिनी महल, जोहाराची जागा, कीर्तीस्तंभ, संत मीराबाईचे कृष्ण मंदिर बघितले. तिथे गोमुखकुण्ड व देवी देवता मंदिर आहे. स्नान केल्याने पाप-ताप नाशासाठी व पुण्य मिळण्यासाठी हे कुण्ड प्रसिद्ध आहे. काही लोकांनी स्नान केले व काही लोकांनी हात पाय धुवून जलप्राशन करून नमस्कार केला. ती. तैलंग शास्त्री व ती. बाबासाहेब खातखेडकर यांनी गोमुख कुंडात स्नान केले. ती. बाबासाहेबांना बाहेर आल्यावर थंडी भरली. परतीच्या प्रवासात ती. बाबासाहेबांना ज्वर आणि हगवणीचा त्रास सुरू झाला. बरोबर डॉ. अण्णासाहेब भालेकर असल्यामुळे त्यांनी औषधोपचार सुरू केले. पू. बापुराव महाराजांच्या प्रवासात शिव्या देणे सुरू होते. त्यांनी सांगितले की काही अतृप्त देवी कुंडाजवळ वास करतात आणि त्याचा त्रास होतो. पू. बाबासाहेब महाराजांची कृपा आहे. परतीच्या प्रवासात ती. बाबासाहेबांची तब्येत ठीक झाली. आम्ही सर्व टांग्याने चित्तौडच्या गडावरून रेल्वे स्टेशनवर आलो. पू. बापुराव महाराज सहकुटुंब आणि भक्त मंडळी परतीच्या प्रवासाला निघाले. भोपाळला पुन्हा त्यांनी करजगांवकरकडे मुक्काम केला आणि नागपूरला परतले. चित्तौड स्टेशनवरून रोडे मंडळी, आई, अनिलभाई, मी, दिलीप, मुकुंद, जयंत व नंदू उदयपुरला पुढे मुक्काम करण्यासाठी परतलो.

आम्ही आईबरोबर शाळा सुरू होण्या आधी नागपूरला आलो. अशी ही उदयपुर यात्रा अविस्मरणीय झाली.

खातखेडकर व तराणेकर यांनी या त्रिसंत भेटीचा उत्सव तराणा येथील पू. नाना महाराज तराणेकर यांच्या मंदिरात एक वर्षी आणि नागपूर येथे पुढील वर्षी आलटून पालटून साजरा करण्याचे ठरविले. २०११ सालापासून त्रिसंतांची भक्त मंडळी दर वर्षी असा उत्सव साजरा करून भक्ती आणि भजनाचा आनंद लुटतात. तराणा येथे जेव्हा सर्व प्रथम २०११ साली हा उत्सव सुरू झाला तेव्हा मी या उदयपुर यात्रेची सविस्तर माहिती जमलेल्या भक्त मंडळींना दिली. या वेळी या यात्रे संबंधी सविस्तर तारीखवार माहिती माझे बंधू ती.स्व. अनिल (भाई) भालेकर यांनी तयार केली. या माहितीचा उल्लेख मी जमलेल्या भक्तांना सांगितला. ती.स्व.अनिल भालेकर यांचा हा लेख आपणास माहिती साठी वर दिला आहे. या लेखामुळे उदयपुरच्या पू. बापुराव महाराजांच्या यात्रेचा घटनाक्रम आणि विविध प्रसंग डोळ्यासमोर येतील.

आज पण या आठवणीने मन संतुष्ट होते. पू. नाना महाराजांकडून विदर्भात भक्तिप्रसार होण्यासाठी पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई महाराज यांची प्रत्यक्ष उदयपुरला भेट झाली असे म्हणता येईल. पू. नाना महाराजांनी पू. बापुराव महाराजांचे आमंत्रण स्वीकारून सर्वप्रथम त्यांच्याकडे १९६३ साली नागपूरला आले. पू. बापुराव महाराजांकडे १९६३ सालापासून पू. नाना महाराज दर उन्हाळ्यात १ ते २ महिने मुक्कामासाठी येऊ लागले. पू. नाना महाराजांचे शिष्य व भक्तिप्रसार मध्यप्रदेश, गुजरात, राजस्थान, पुणे मुंबई मध्ये होता. त्यांच्याकडून विदर्भात संतकार्य करणे अपेक्षित असल्यामुळे उदयपुरला ही संत भेट घडून आली असे म्हणता येईल.

ऋणमोचन व एलिचपुर यात्रा

पू. भाऊसाहेब शेवाळकर महाराज हे प्रसिद्ध कीर्तनकार आणि संत होते. पू. बाबासाहेब महाराज गढीकर हे पू. बापुराव महाराज खातखेडकर यांचे आणि पू. भाऊसाहेब शेवाळकरांचे सद्गुरु होते. पू. बाबासाहेब महाराजांची कन्या श्री भाऊसाहेब शेवाळकरांच्या पत्नी होत्या. म्हणून श्री भाऊसाहेब हे पू. बाबासाहेबांचे जावई होते. पू. श्री बाबासाहेब गढीकर हे एलिचपुरला राहत होते, पण त्यांनी शेवटचा काळ पळसोद (ता. आकोट जि. अकोला) येथे घालविला. मी १९७४ साली पळसोद येथे गेलो तेव्हा तेथे पडके घर, पलंग व गादी बघितली. आता तेथे कुठल्याच वस्तू नाही असे म्हणतात. पळसोदला पू. बाबासाहेबांचे समाधि स्थान निर्माण झाले नाही. पू. भाऊसाहेब शेवाळकरांनी पू. बापुराव महाराजांना विनंती केली की पू. बाबासाहेब महाराजांचे स्थान एलिचपुरला व्हावे आणि मूर्ती स्थापन व्हावी. पू. भाऊसाहेबांनी कष्ट करून पू. बाबासाहेब महाराज गढीकर यांची मूर्ती स्थापन केली व मंदिर बांधले. पू. भाऊसाहेब शेवाळकर महाराजांनी पू. बापुराव महाराज यांना या मूर्तीचे अनावरण करण्यासाठी एलिचपुरला येण्याचे निमंत्रण दिले व ते पू. बापुराव महाराजांनी मान्य केले.

प.पू.बाबासाहेब महाराज गढीकर मंदिर, एलिचपुर

पू. बापुराव महाराज परिवार व डॉ. अण्णासाहेब भालेकर परिवार काही शिष्यांसह जीप व कार ने नागपूरहून अमरावतीला गेलो. आम्ही काही मंडळी जीप मध्ये होतो. अमरावती येण्याअगोदर ३-४ कि.मी. वर जीप बंद पडली. सर्व मुलांनी जीपला ढकलून अमरावती पर्यंत आणली. अमरावतीला श्री बाळासाहेब जोशी, वकील, व सौ. प्रभाताई जोशी यांचा प्रशस्त वाडा (बंगला वजा) होता व तेथे आम्ही

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

सर्व २ दिवस होतो. त्या दोघांनी पू. महाराज व बरोबर असलेल्या मंडळींची उत्तम व्यवस्था केली. पू. श्री शंकर महाराज यांच्या मठात जाऊन सर्वांनी दर्शन घेतले. पू. श्री बाबासाहेब महाराजांचे सद्गुरु पू. आप्पाजी महाराज घाटे यांनी पू. बाबासाहेबांना गुरुसेवा म्हणून पू. शंकर महाराजांची सेवा करण्यासाठी सांगितले. ही सेवा पू. बाबासाहेब महाराजांनी केली. पू. शंकर महाराज यांनी त्यांच्या पायाचा तोडा प्रसाद म्हणून पू. बाबासाहेब महाराजांना दिला होता. तो तोडा पू. बाबासाहेब महाराजांच्या पायात होता.

प.पू. बाबासाहेब महाराज गडीकर

पू. नारायणगुरु यांनी पू. बापुराव महाराजांना ऋणमोचन येथे येण्याचे आमंत्रण दिले होते. अमरावतीहून दर्यापुरकडे जातांना ऋणमोचनला फाटा आहे. आम्ही सर्व अमरावतीहून ऋणमोचनला पू. नारायणगुरुकडे बसने गेलो. ऋणमोचनला मैदानात तट्ट्याची बांबूवर उभी असलेली छोटी शेड होती. एका बांबूला तेलाची बुटली लटकलेली होती. चुलीवर एक भांडे होते. पू. नारायणगुरु एकटेच आमची वाट बघत होते. आम्ही आपले सर्व सामान शेडमध्ये ठेवले. सर्वांना वाटले की या ठिकाणी काहीच साहित्य नाही तेव्हा आम्ही आलेल्या मंडळीची जेवण चहा-पाण्याची व्यवस्था कशी होईल. थोड्याच वेळात एक-एक साहित्य-वस्तु, भांडी, धान्य भाजीपाला कोणी ना कोणी आणू लागला. बैलगाडी आली. पाण्याचा ड्रम आला. कामाला पुरुष स्त्री सेवक आले. कोणीही निरोप दिला नव्हता व कसलीही धावपळ न दिसता व्यवस्था झाली. सर्व चमत्कारासारखेच घडत होते. चहा-पाणी झाले. दोन वेळच्या जेवणाची व्यवस्था झाली. सर्व व्यवस्था उत्तम होती जणू रिद्धी सिद्धी पू. नारायणगुरुंच्या दारी हात जोडून सेवा करीत होत्या. येथे पू. नारायणगुरु यज्ञ करीत असत. पू. नारायणगुरुंची ख्याती ते अग्रगण्य यज्ञ करणारे

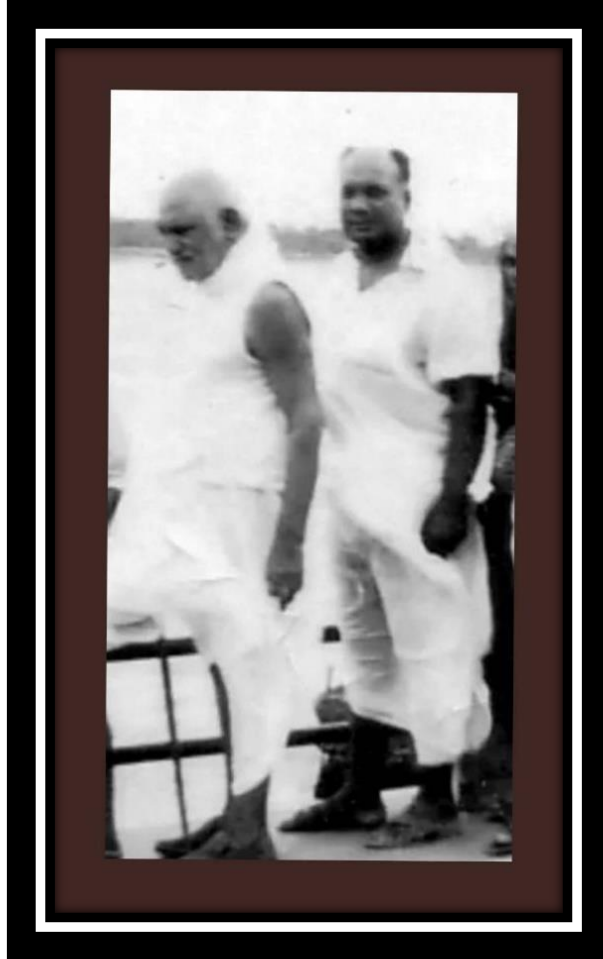
॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

महाराष्ट्रातील संत आहेत. ते दरवर्षी पंढरीची पायी वारी करीत होते. आजही त्यांचे स्थान अमरावतीला आहे व त्यांचे शिष्यही आहेत. या यज्ञतपस्वी संतांचे दर्शन घेऊन रात्री मुक्काम करून आम्ही पुढे एलिचपुरला गेलो.

पू. श्री भाऊसाहेब शेवाळकरांनी पू. बाबासाहेब महाराज यांच्या मूर्तीचे अनावरण पू. बापुराव महाराज यांच्या हस्ते एलिचपुरला त्यांच्या वाड्यात केले. तेथे मंदिर बांधले आहे. त्या दिवशी ब्राह्मणांकडून व श्री दत्तोपंत तैलंग शास्त्रीकडून यथायोग्य धार्मिक विधी झाले. आम्ही बहुतेक सर्व भक्तांनी पू. बाबासाहेब महाराज गढीकर यांच्या पोथीचे पारायण केले. पू. भाऊसाहेबांचे कीर्तन झाले. कार्यक्रम आटोपल्यावर आम्ही पू. बापुराव महाराजांबरोबर नागपूरला परतलो.

पू. नाना महाराजांचे नागपूरला आगमन

प.पू.नाना महाराज तराणेकर व पू. बाळ देशपांडे

उदयपुरला १९६२ साली भेट झाल्यानंतर निमंत्रणाप्रमाणे पू. नाना महाराज तराणेकर व त्यांचे शिष्य बाळ देशपांडे हे १९६३ च्या उन्हाळ्यात पू. बापुराव महाराजांकडे नागपूरला आले. पू. नाना

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

महाराजांचा एक महिना नागपूरला मुक्काम होता. प्रथमच पू. नाना महाराज नागपूरला आले होते. पू. बापुराव महाराजांकडून नागपूरची भक्त मंडळी ऐकून होती की पू. नाना महाराज हे मोठे संत आहेत. त्यांची ओळख करून देतांना पू. बापुराव महाराज म्हणत की पू. नाना महाराज हे एकनाथ महाराज आहेत. पू. बापुराव महाराजांच्या भक्तांना पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई आवर्जून पू. नाना महाराजांचे दर्शन घेण्यासाठी सांगत व पू. नाना महाराजांना भक्तांकडे घेऊन जात. काही भक्तगण या तीन संतांना फराळासाठी किंवा जेवायचे आमंत्रण देऊन पाद्यपूजा करीत होते. यामुळे पू. नाना महाराजांची ख्याती नागपूर व जवळील गाव शहरात वाढू लागली व हळू हळू विदर्भात पू. नाना महाराजांचे नांव "दत्त संप्रदायातील श्रेष्ठ संत" म्हणून गणना होऊ लागली. उदयपूरला पू. नाना महाराजांचा पोषाख डोक्यावर टोपी, अंगात मलमली बनियान व उपरणे, आखूड रंगीत काठ नसलेले मलमली धोतर व पायात खडावा असा होता. नागपूरला आल्यापासून पुढे पू. नाना महाराजांनी टोपी घालणे बंद केले, पण जेव्हाही ते पू. बापुराव महाराजांकडे यायचे डोक्यावर टोपी असायची. हे पू. महाराजांनी देह ठेवला तो पर्यंत पाळले. श्री बाळ देशपांडे पू. नाना महाराजांची झोळी घेऊन नेहमी पू. नाना महाराजांबरोबर असायचे व ते कधीही पू. नानांच्या दूर किंवा दृष्टि आड जात नसत. पू. नानांचे जेवण झाल्यावरच जेवायचे आणि पू. नानांच्या ताटातले उच्छिष्ट मागून घ्यायचे. ते गुरुसेवा कशी करायची कोणती करायची केव्हा करायची हे इतरांना सांगायचे, बाहेर जातांना श्री बाळ देशपांडे मला पू. नानांची झोळी घ्यायला लावायचे. त्यांनीच माझ्याकडून पू. नानांची सेवा पू. बापुराव महाराजांकडे करवून घेतली. तसेच पू. बापुराव महाराजांकडील सर्वांना पू. नाना महाराजांची सेवा करायला मिळाली. उठल्यावर पू. नानांना तोंड धुण्यासाठी पाणी, चहा पाजणे, पू. नाना पाटावर किंवा खुर्चीवर चहा घेत. पलंगावर बसून चहा घेत नसत म्हणून पाटावर किंवा खुर्चीवर बसण्यासाठी घेऊन जाणे, स्नानासाठी गरमपाणी, साबण-उटणे लावून स्नान घालणे, ओवाळणे, स्वच्छ पंचा पुसायला देणे, धोतर बनियान घालायला देणे, धोतराच्या दोन टोकाच्या घड्या विशिष्ट पद्धतीने करून गाठी बांधून ठेवायचे व त्याच पद्धतीने पू. नानांच्या हातात धोतर घालण्यासाठी द्यायचे. त्यामुळे काष्टाच्या व समोरच्या निःश्या आधीच तयार करून पू. नानांच्या हातात मिळायच्या व फक्त गाठी सोडल्या की त्या तयार निःश्या धोतरांत समोर व काष्ट्याला खोचायच्या (या प्रकारे अजून तरी मी कोणाला धोतर घालतांना बघितले नाही), संध्येचे पाट, ताम्हण, पेला-पळी-पाणी व कुंकवाचे पाळे तयार ठेवणे, संध्या आटोपल्यावर जागेवरील पाट साहित्य आवरणे व पू. नानांना जागेवर नेणे, संडास-बाथरूम वरून आल्यावर पाय धुवून पुसणे अशा अनेक प्रकारे सेवा करायला मिळायची. सिंधूताई, मंदावहिनी, प्रमिलावहिनी पू. नानांचे कपडे धुवून स्वच्छ ठेवणे अशी सेवा करायचे व चादर खोळ व्यवस्थित ठेवण्याची व्यवस्था बघायचे. पू. मायबाई जेवणाची आणि एकंदर पू. नाना महाराज आणि श्री बाळ देशपांडे यांची व्यवस्था वेळेवर पूर्ण होत आहे की नाही या कडे लक्ष ठेवायच्या व सूचना देत असत. पू. नाना महाराज व पू. बापुराव महाराज बरोबरीने सकाळ-संध्याकाळ जेवायला बसायचे. सकाळी व दुपारी आम्ही घरची मंडळी व हजर भक्त पू. नानांच्या व श्री बाळ देशपांडेच्या भोवती बसून त्यांनी सांगितलेल्या गोष्टी ऐकत होतो. पू. नाना महाराजांच्या साधनेच्या, अनुभवाच्या, देवदर्शनाच्या, संत-साधू समागमाच्या, चमत्काराच्या, यात्रेच्या व मार्तण्ड महिमा आणि पू. आगाशे काकांच्या "चैतन्याचा आनंद" पुस्तकातील गोष्टी पोथी आणि पुस्तक लिहिण्याआधीच विस्ताराने आम्हाला ऐकायला मिळाल्या.

दोन्ही संत एकमेकांना मोठेपण देत असत. बैठकीत पू. बापुराव महाराजांना सवय होती की पलंग-गादी सोडून भक्तांबरोबर सतरंजीवर बसून पान सुपारी खात बोलायचे. पुढे पू. नाना महाराज व

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

पू. बापुराव महाराजांना आमंत्रणाची रीघ वाढू लागली. ते दिवसातून ४-५ घरी जाऊ लागले. असे आमंत्रण स्वीकारतांना श्री बाळ देशपांडे व पू. मायबाईकडून निमंत्रण पक्के करून घ्यावे लागे. निमंत्रण स्वीकार करण्याची सेवा माझ्याकडे आली. मी दोघांच्याही संमतीने भक्तांकडे केव्हा व कसे जायचे हे बघून वेळोवेळी आठवण करून देत होतो. या मुळे या संतांबरोबर अनेक भक्तांकडे जाण्याचा योग आला. सायकल-रिक्शामधे पू. नाना, श्री बाळ देशपांडे व मी पाटीवर किंवा खाली पायाशी बसायचो. पू. बापुराव महाराज, पू. मायबाई आणि देवता दुसऱ्या रिक्शामधे बसून भक्तांकडे जात होते.

गुरुवारी रात्री पू. बापुराव महाराजांकडे व अधून मधून भक्तगणांकडे पू. नाना महाराजांचा भजनाचा कार्यक्रम होत असे. संत कबीर, तुकाराम, नामदेव, ज्ञानेश्वर माऊली रचित पू. नानांचे भजन व गजर खड्ग्या आवाजात ऐकण्यात खूप आनंद येत असे. "ब्रह्मानंदी लागली टाळी कोण देह ते सांभाळी" हा गजर सुरु झाला की नाद समाधीचा अनुभव भजनात बसलेल्या सर्व भक्तगणांना यायचा. पू. नानांना तेव्हा ज्या भक्तांनी बघितले त्यांना माहित आहे की या नादब्रह्मामधे नाना कसे तल्लीन होत असत. इतर भक्तही वेगवेगळी भजने म्हणायची व ती पू. नाना तन्मयतेने फक्त ऐकत नसत तर अशा भक्तांना भजन म्हणण्यासाठी प्रोत्साहन द्यायचे. या मुळे अनेक भक्त पू. नानांकडे आकर्षित झाली. पू. नाना आहेत व भजन झाले नाही तर चैन पडेना. केव्हा व कुठे पू. नानांचे भजन आहे याची सर्व आतुरतेने वाट बघायचे. तसेच पू. नानांच्या मुखातून त्यांच्या अनुभवाच्या गोष्टी व पारमार्थिक गोष्टी ऐकून स्वतःचे कान तृप्त करून घ्यावे असे वाटे. त्यांची शांत, हसरी, स्थूल, गोरी, तेजस्वी व ठेंगणी देहयष्टी बघताच आदरयुक्त छाप मनावर पकड घेत असे आणि समोरचा माणूस नतमस्तक होत असे. अशा प्रकारे भक्तीमार्गाचा प्रसार करण्यास नागपूरमधे पू. नाना महाराजांनी सुरवात केली.

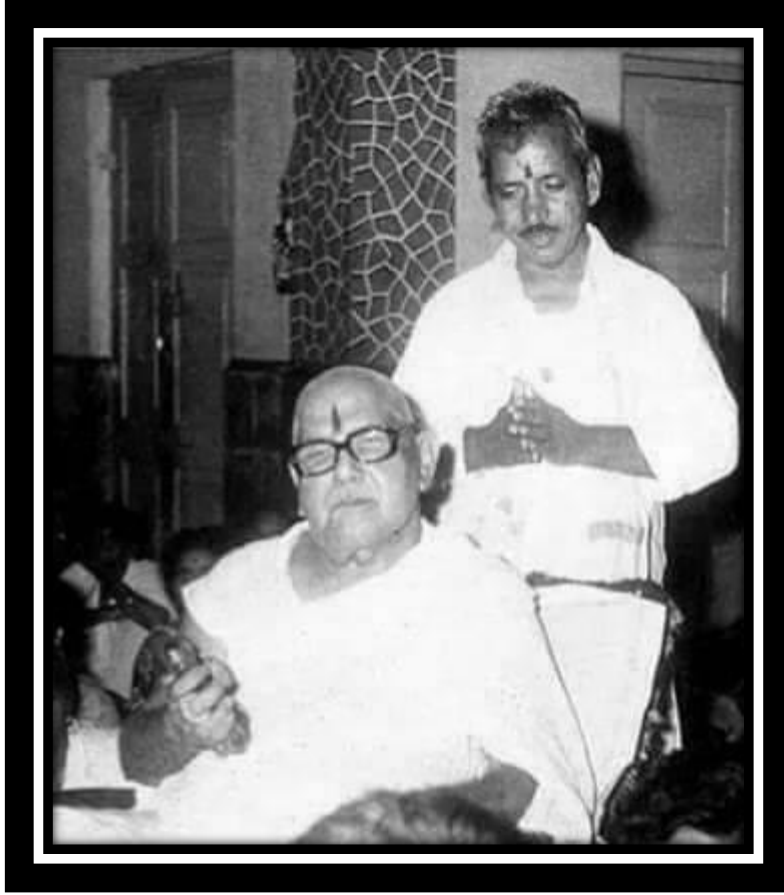
पू. नानांचा मुक्काम पू. बापुराव महाराजांकडे असतांना आम्ही मुल २००-३०० गावरान आंब्याचा रस किंवा ५-६ किलो चक्क्याचे श्रीखण्ड कापडाने वस्त्रगाळ फेटत होतो. त्यावेळी अनेक लोक जेवायला असायची. अनेक भक्त पू. नानांचे पाय चेपायची. बैठकीत पू. नानांकडून भक्ती, परमार्थ, साधना, त्यामधील अडीअडचणी, त्यांचे स्वतःचे अनुभव, भक्तांच्या प्रश्नांची व शंका-कुशंकांची उत्तरे उदाहरण व धर्मग्रंथांना अनुसरून दाखल्यासह, असे मार्गदर्शन मृदु वाणीत पण ठाम शब्दात मिळत असे. आम्ही भारावलेल्या भक्तीच्या वातावरणात असायचो. ते दिवस संपूच नये असे वाटे. रात्री नानांची खाट व गादी व त्यांच्या जवळ श्री बाळ देशपांडे यांची गादी अंगणात टाकीत होतो. झोपायच्या वेळी पू. नानांची तेल मालिश करण्याची सेवा श्री बाळ देशपांडे यांनी मला दिली.

पू. देवता उर्फ नारायणराव हे शिंपी होते. ते पू. नानांचे एकनिष्ठ भक्त होते. श्री बाळ देशपांडे प्रमाणेच पू. नाना जिथे असतील तिथे जायचे. श्री देवता शांत स्वभावाचे व त्यांचे बोलणे एकदम गोड होते. प्रत्येक वस्तू ही देवतारूप आहे असे ते मानीत असत. पाट देवता, ताट देवता, पलंग देवता, चादर देवता, अन्न देवता या प्रकारे बोलतांना शब्द प्रयोग करीत असत. म्हणून त्यांचे नांव देवता झाले.

पू. नाना प्रथम नागपूरला आले तेव्हा त्यांच्या बरोबर श्री देवता आले नव्हते. जानेफळकर वाड्याचे महाद्वार आम्ही रात्री ११ ते ११:३० वाजता लावून घेत होतो. कोणी रात्री हाक दिली की महाद्वाराच्या खिडकी मधून येणे जाणे करावे लागे. रात्री १२ वाजले मी झोपणार तेवढ्यात वाड्या बाहेरून

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

हाका ऐकू आल्या. महाराज हैं क्या? नाना महाराज हैं क्या? आवाज परिचित नव्हता. महाद्वाराजवळ मी येऊन थोडे घाबरूनच विचारले की कोण आहे, तर आवाज आला की देवता आहे. मी दबकून विचारले की कोण देवता? ते म्हणाले "नारायण". नाना महाराज से मिलना है. मैं इंदौरसे आया हूं. मी हळूच महाद्वाराच्या खिडकीचे दार उघडले व देवता यांना आत घेतले. प्रथम फाटका माणूस वाटला. पण बोलण्यात खूपच मार्दव होते. त्यांनी सांगितले की ते बिना तिकीट रेल्वे प्रवास करून आले व रेल्वे स्टेशनवरून ५ ते ६ कि.मी. पायी आले. दोन दिवस काहीच खाल्ले नाही. फक्त पू. नानांची ओढ देवता यांना पू. बापुराव महाराज यांच्या घरा पर्यंत घेऊन आली. धन्य ते पू. नानांचे भक्त संत श्री देवता. रात्री पू. मायबाईंनी देवतांना वाढले व त्यांची भूक शमविली. या नंतर श्री देवता पू. नाना महाराजांबरोबरच इंदौरला परत गेले. पू. देवता आज हयात नाही पण त्यांच्या स्मृती व त्यांचे शिष्य परिवार इंदौरला आहे.

पू. नाना महाराज तराणेकर व पू. नारायणराव उर्फ देवता

पू. देवता हे उत्तम शिवणकाम करीत होते. खातखेडकर मंडळीचे अनेक वस्त्र या मुक्कामात त्यांनी शिवले. पुढील वर्षीच्या मुक्कामात मी पॅण्ट शिवून घेतली. ते इंदौरच्या राजे होळकरांकडील कपडे पण शिवत होते. जेवतांना न विसरता श्लोक म्हणायचे. सकाळ ते रात्री केव्हाही पू. नानांची आज्ञा घेऊन दरबारात उभे रहायचे आणि कीर्तन करायचे. या वेळी एखाद्या संताचे आख्यान लावून अभंग म्हणायचे.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

जोडीला तबला पेटी नसे. हा उपक्रम मी इंदौरला पण बघितला. तेथे पू. बापुराव महाराजांचे आख्यान त्यांनी लावलेले मी ऐकले आहे.

१९६३ साली उन्हाळ्यात जेव्हा पू. नाना महाराज पू. बापुराव महाराजांकडे पहिल्यांदा आले तेव्हा मला एक उत्सुकता लागून होती की पू. बाबासाहेब महाराजांची पुण्यतिथी आहे व त्यात लसूण चटणी चा प्रसाद असतो. पण पू. नाना महाराज कांदा व लसूण खात नाही. मग या वर्षीच्या प्रसादात काय असणार? पण पू. मायबाईंनी पू. नाना महाराजांच्या नियमाचे आदर ठेवत त्या व पुढील वर्षी ही चटणी ठेवली नाही. आपण विचार केला असता की हा तर पू. बापुराव महाराजांच्या गुरुचा प्रसाद आहे मग त्यांचा अनादर त्यांच्याच पुण्यतिथीला होणार नाही का? ही द्विधा परिस्थिती आपल्याला हाताळणे फारच कठीण झाले असते.

१९६४ साली उन्हाळ्यात पू. नाना महाराज, श्री बाळ देशपांडे, श्री भैयासाहेब उर्फ शंकरराव तराणेकर (पू. नानांचे चिरंजीव) सून सौ. वहिनी व नातवंड बाबा, संजय, नीलिमा व नीतू सह पू. बापुराव महाराजांकडे जानेफळकर यांच्या वाड्यात आले. खातखेडकर व तराणेकर घराण्याचा संबंध दृढ झाला व आत्मीयता वाढली. त्यावेळी संजू भैया लहान होते व पुढील नागपूर दौऱ्यात पेटी चांगली वाजवू लागले. श्री बाबासाहेब व संजू भैया हे अभंग छान म्हणत होते. नीलूताई व नीतूताई लहान होत्या व फ्रॉक घालीत होत्या. पू. नाना महाराजांचा मुक्काम नागपूरला असतांना आई बाबा कान्हीवाड्यावरून नागपूरला येऊन जात असत.

पू. बापुराव महाराज, पू. मायबाई, पू. नाना महाराज, ती. बाळ देशपांडे आणि डॉ. अण्णासाहेब भालेकर हे भिलाईला ती. मधुकरराव व ती. सुधाताई चौथाईवाले कडे ५-६ दिवसाकरीता बालाघाटचे खातखेडकरांचे जावई डॉ. जोशी यांच्या कार ने गेले होते. पू. नाना महाराजांना पू. बापुराव महाराजांनी स्वतःच्या लेक जावई कडे नेऊन आशीर्वाद द्यायचे होते. पू. नाना महाराजांचे अगत्य आणि सेवा ती. सुधाताई आणि ती. मधुकरराव चौथाईवाले यांचे कडून करवून घेतली. या काळात पू. भैयासाहेब, पू. वहिनी तराणेकर, बाबा, संजय, नीलू आणि नीतू हे नागपूरला होते. ती. प्रमिला वहिनी, ती. मंदा वहिनी, ती. सिंधूताई यांनी तराणेकर मंडळीचे आदरातिथ्य आणि नागपूर दाखविण्याची जवाबदारी सांभाळली.

पू. बापुराव महाराजांच्या पुतणीचे यजमान (जावई) डॉ. जोशी हे बालाघाट (म.प्र.) चे प्रख्यात डॉक्टर होते. त्यांनी पू. नाना महाराजांचे दर्शन नागपूरला घेतले. ही गोष्ट १९६५ किंवा १९६६ सालची असेल. डॉ. जोशी यांनी पू. नाना महाराजांना बालाघाटला येण्याचे निमंत्रण दिले व पू. नानांसाठी कार पाठविली. त्यावेळी पू. नाना व श्री बाळ देशपांडे नागपूरला होते. मला मनापासून वाटत होते की पू. नाना महाराज, पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई यांनी कान्हीवाड्याला यावे व तीच इच्छा माझ्या आई बाबांची ही होती. पू. नाना महाराजांनी डॉ. जोशींचे निमंत्रण स्वीकारले. पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई म्हणाले की ते त्यावेळी पू. नानांबरोबर बालाघाट व कान्हीवाड्याला येऊ शकणार नाही. परंतु श्री बाळ देशपांडे व मी पू. नाना महाराजांबरोबर कारने बालाघाटला जावे व जातांना कान्हीवाड्याहून जावे असे सांगितले. त्याप्रमाणे आम्ही कान्हीवाड्याला कारने पोहोचलो. पू. नानांचे आई-बाबांनी स्वागत केले. पूजा केली. रात्री मुक्काम होता. कान्हीवाड्याच्या भजनी मंडळाने पू. नानांसमोर हजेरी लावली. पू. नानांनी

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

पण हिंदी पदे म्हटली. अनेक लोक दर्शनाला आली. दुसऱ्या दिवशी रात्री तिथल्या भजनी व रामायण मंडळीनी संत तुलसीदासांच्या रामचरितमानस मधील पू. नानांच्या इच्छेप्रमाणे सुंदरकाण्डची संगीतमय प्रस्तुती दिली. पू. बापुराव महाराजांनी पू. नानांना आशीर्वाद देण्यासाठी व आई-बाबा आणि आमच्याकडून सेवा घडावी म्हणून पाठविले होते. पुढे आम्ही पू. नानांसह बालाघाटला गेलो. श्री गद्रे (पू. नानांचे शिष्य) यांच्याकडे ३ दिवस मुक्काम होता. डॉ. जोशीकडे दोन वेळा गेलो व एक वेळ भोजनासाठी गेलो. हा प्रवास करून कारने नागपूरला परतलो. पू. नाना महाराज जेव्हा घरी कान्हीवाड्याला आले तेव्हा सद्गुरुच घरी आले हा भाव आईबाबांचा होता. "साधु संत येई घरा, तोचि दिवाळी दसरा". पू. नाना आमच्या रेशिमबागच्या घरी जेवायला आणि फराळाला आले आहेत.

पू. नाना महाराजांनी १९६३ सालापासून पू. बापुराव महाराजांकडे गुरुवारचे भजन सुरु केले ते आजतागायत नियमित होत असते. पू. बापुराव महाराजांकडील सर्व लोक व भक्तगण या भजनात हजर असतात व उत्तम भजन म्हणतात. नागपूरमधे साधारण १९६४ सालापासून पू. नाना महाराजांनी गुरुमंत्र देण्यास सुरुवात केली. मला आठवते की मी पू. बापुराव महाराज व पू. नाना महाराजांबरोबर बुरंगीबुवाकडे गेलो होतो. दोघा संतांची पूजा झाली. त्यांच्याकडे मुलाला मंत्र घ्यायचा होता. दोघे संत एकमेकांना म्हणत होते की "आपण मंत्र द्यावा". पू. बापुराव महाराजांच्या म्हणण्यावरून पू. नानांनी नागपूरात मंत्र द्यायला सुरुवात केली. बुरंगीकडे त्यांनी मधुकर बुरंगी यांना गुरुमंत्र दिला. हा पू. बापुराव महाराजांकडून पू. नाना महाराजांना संकेत होता की त्यांनी विदर्भात संतकार्य सुरु करावे. या नंतर अनेक लोकांना पू. बापुराव महाराजांनी पू. नाना महाराजांकडून गुरुमंत्र घेण्याचे मार्गदर्शन केले. आता पू. नाना महाराजांचा शिष्य परिवार विदर्भात बहुसंख्येने वाढला आहे.

ही कथा सुधीर कडून ऐकल्यावर सूरदास म्हणाले -

पू. नाना महाराजांनी अनेकांना असे सांगितले आहे की 'इंदौरला येणे जमले नाही तरी पू. बापुराव महाराजांकडे दरबारात जात जावे. आम्ही व बापुराव महाराज वेगळे नाही. तेथे केलेली सेवा आम्हाला पोहोचते.' सर्व संतांच्या ठिकाणी सद्गुरुला बघावे असा सल्ला संत व सद्गुरु देतात -

"साधु भासताती वेगळाले । परी ते स्वरूपी मिळाले ।

अवघे मिळोनिया एकचि झाले । देहातीत वस्तू ॥'

पू. नाना महाराजांचा मुक्काम पू. बापुराव महाराजांकडे असतांना आम्हा भक्तांना असे सांगितले -

"आम्ही येथे येतो ते पू. महाराजांकडून काही घ्यायला येतो. ते फार मोठे संत योगी आहेत. ते कृष्णरूप आहेत. आम्ही बघितले की पू. बापुराव महाराज रात्रीच्या वेळी आकाशातून भ्रमण करून त्यांच्या जागी येतात. आम्ही बरेच दिवस त्यांना ओळखू शकलो नाही. म्हणून आम्ही त्यांच्या जवळ मुक्काम करतो."

नंतर पुन्हा एकदा पू. नाना महाराज म्हणाले की आम्ही पू. बापुराव महाराजांबरोबर रात्री भ्रमण करून येतो.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

सूरदास म्हणाले की पू. बापुराव महाराज स्वतःचे महत्त्व आणि संतत्व लोकांना कळावे असे वागत नव्हते. त्यांना संत म्हणून ओळखणे सोपे नव्हते. त्यांचे चारचौघासारखे आणि साधी राहणी यामुळे लोकांनी त्यांना संत म्हणून ओळखणे कठीण होते. त्यांना ओळखणारे हे संत होते किंवा श्रद्धा ठेवून शरण आलेले शिष्य होते.

संत व सद्गुरूंचे खरे स्वरूप वेगळे नसते. गुरुभाव ठेवून केलेली सेवा ही सद्गुरुजवळ देहाने केली काय व दूर राहून मनःपूर्वक संतांनी व सद्गुरुने सांगितलेल्या साधनाद्वारे केली काय, ती सद्गुरुला रुजु होते. ह्या संतांची व्यवहारातील एक गोष्ट लक्षांत ठेवण्यासारखी आहे की ते स्वतःला मोठेपण न देता समोर आलेल्या भाविक भक्ताला त्याच्या इष्ट संत वा सद्गुरुला मोठेपण देऊन त्या व्यक्तीला बोलण्यातून वा कृतीने आनंद देतात. अशा व्यक्तीची श्रद्धा व भक्ती परमार्थ मार्गात वाढावी हा संतांचा सद्हेतु असतो.

उदयपुरला मौंजीचे निमित्त करून भक्तांची इच्छा पूर्ण होणे हे ह्या तीन संतांचा मिलनाचा हेतु होता. भगवंताचा पुढील हेतु असा होता की पू. नाना महाराजांकडून संत कार्य नागपूरपासून विदर्भात सुरू व्हावे. या तीन संतांची सरिता संगम उदयपुरला होऊन पू. बापुराव महाराजांनी ही संत सरिता नागपूरला आणून विदर्भात पू. नाना महाराजांनी संतकार्य सुरू करण्यासाठी त्यांना प्रेरित केले. विदर्भातील प्रत्येक शहर आणि गावांत आता पू. नाना महाराजांचा शिष्य परिवार वाढला असून या सरितेचे कार्य अखण्ड चालू आहे. भक्तीच्या जलसिंचनाने विदर्भातील अनेक भक्तांना अध्यात्मिक व पारमार्थिक लाभ झाला आहे. पू. नाना महाराज अधिकारी संत सद्गुरु मिळाले म्हणून भक्तमंडळींना परम संतोष झाला आहे.

खातखेडकर आणि तराणेकर भक्तपरिवार या स्मृती विसरू शकत नाही. भक्तांकडून या आठवणींचा उल्लेख वारंवार होतो. पू. नाना महाराज आणि पू. बापुराव महाराज आणि पू. मायबाई महाराज यांच्या जीवन चरित्रात या तीन संतांचा उल्लेख नसला तर ते जीवन चरित्र अपूर्णच राहील. या त्रिवेणी संगमाची सरिता वाहू लागल्यामुळे या संतांच्या चरित्रात द्वैतभाव कसा असेल. सरितेचा उद्देश लोक-पालन आणि लोक कल्याणाचा आहे.

*****

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥